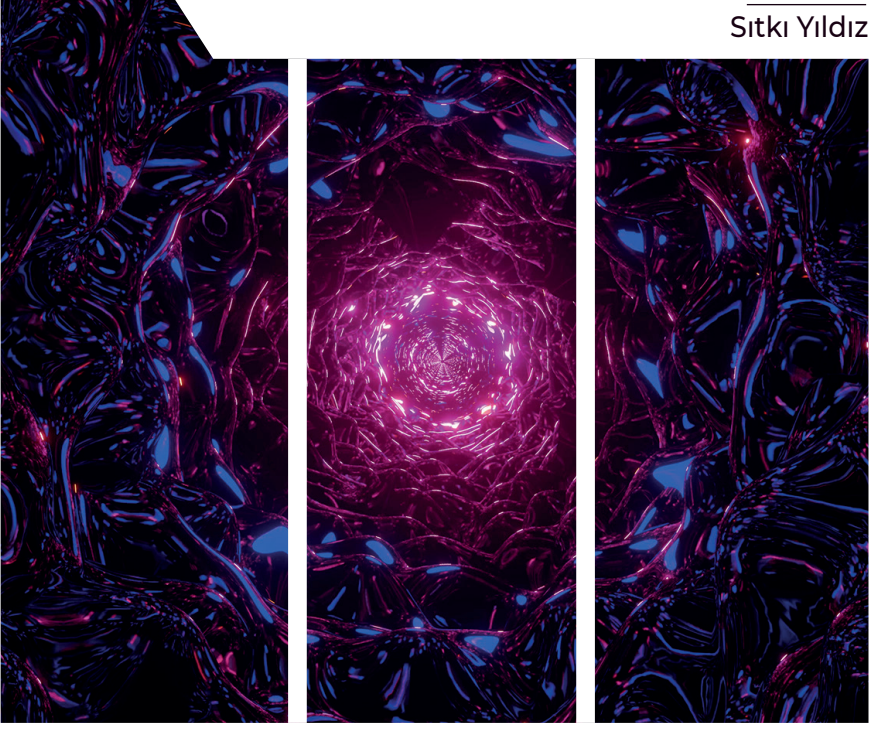

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN ÖNLENMESİ

Derleyen
Sıtkı Yıldız

RAPOR

POLİS AKADEMİSİ YAYINLARI

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN ÖNLENMESİ

POLİS AKADEMİSİ YAYINLARI

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN ÖNLENMESİ

Hazırlayanlar

Prof. Dr. Sıtkı Yıldız (Der.)

Arş. Gör. Birce Beşgül

Arş. Gör. Onur Ağirdil

Arş. Gör. Fatih Tuna

COPYRIGHT © 2022 Polis Akademisi Başkanlığı

Bu yayının tüm hakları Polis Akademisi'ne aittir. Kurumun izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Bu yayının içeriği Polis Akademisi'nin resmî fikirlerini yansıtmamaktadır. Bu rapor 31 Ağustos 2022 Çarşamba günü Polis Akademisi Çalıştay Salonunda Polis Akademisi Başkanlığı ve EGM Asayiş Daire Başkanlığınca gerçekleştirilen “Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı” sonucunda hazırlanmıştır. Raporda yer alan bilgi ve fikirler hakkındaki sorumluluk tümüyle çalıştayın sunum yapanlarına ve hazırlayan yazarların kendilerine aittir.

Polis Akademisi Yayınları: 149

Rapor No: 67

ISBN: 978-605-7822-97-0

Kasım 2022, Ankara

Tasarım: Nurbanu Arslan

Sertifika No: 45724

Polis Akademisi Başkanlığı Basım ve Yayın Şube Müdürlüğü,
Fatih Sultan Mehmet Bulvarı No: 218 06200 Yenimahalle – Ankara

POLİS AKADEMİSİ BAŞKANLIĞI

Necatibey Caddesi No: 108 Anıttepe 06400 Çankaya-Ankara/Türkiye

Tel: +90 (312) 4629085-92-93 / +90 (312) 4629075 / +90 (312) 4629035

www.pa.edu.tr

İçindekiler

Yönetici Özeti	5
I. Kadına Yönelik Şiddette Tanım ve Hukuki Sorunlar	9
6284 Sayılı Kanun Kapsamında Kalan Kişiler ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar.....	9
Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Uygulamaları ve Hukuki Mevzuatın Kamu Politikasına Dönüşme Süreci	14
Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Güncel Gelişmeler	22
II. Kadına Yönelik Şiddette Sosyal, Psikolojik ve Kültürel Boyut	33
1950’li Yıllardan Günümüze Kadına Yönelik Ölümcül Şiddet Haberlerinde Kadın İmgesi	33
6284 Sayılı Kanunun Sosyal ve Kültürel Açıdan Değerlendirilmesi	46
Hegemonik Erkeklik ve Kadına Yönelik Şiddet	54
Sosyal Psikoloji Perspektifinden Kadına Yönelik Şiddet	67
III. Kadına Yönelik Şiddette Uygulama Boyutu	75
Aile İçi Kadına Şiddetle Mücadelede 6284 Sayılı Kanun Kapsamında Kolluk Uygulamaları	75
Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddetle Mücadelede Teknik Yöntemler	79
Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Jandarma Genel Komutanlığının Faaliyetleri	82
Şiddet Mağdurlarına Yönelik Hizmetler	87
Sonuç	91
Katılımcılar	96

Yönetici Özeti

Türkiye’de özellikle doksanlı yıllardan itibaren kadın erkek eşitliğinin sağlanması, kadın haklarının korunması ve güçlendirilmesiyle kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda önemli yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Ancak kadına yönelik şiddetle mücadelede yasal düzenlemeler kadar bu düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanması şiddet mağdurunun yanı sıra şiddet uygulayan kişilere koruma, tedavi, rehabilitasyon hizmetlerinin sunulması ve konu hakkında toplumsal farkındalık ve duyarlılığın artırılması da büyük önem taşımaktadır. Birçok alanda kadın erkek eşitliğinin sağlanması şiddetin ortaya çıkmasını azaltacak temel faktörlerden sadece bir tanesidir. Şiddetin tamamen ortadan kaldırılması mümkün olmasa da en az düzeye indirilmesi için kapsamlı ve eşgüdümlü politikalar gerekmektedir.

Kadına yönelik şiddet tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de şiddetin en yaygın biçimi olarak hem kamuoyunda hem akademik çevrelerde hem de ilgili kurumlar düzeyinde çok fazla tartışılan ve gündemi oluşturan konuların başında gelmektedir. Kadına yönelik şiddet ulusal düzlemlerde olduğu kadar uluslararası düzlemlerde de geniş olarak ele alınmakta ve tartışılmaktadır. Bilindiği üzere, kadına yönelik şiddetin fiziksel, duygusal, sözlü, ekonomik, psikolojik ve cinsel gibi farklı türleri bulunmaktadır. Kadına yönelik şiddeti doğuran etkenler çok zor ve karmaşık bir hal arz etmektedir. Çok boyutlu bir sorun olan kadına yönelik şiddet olgusu, yalnızca kadınları değil toplumun tamamı-

nı olumsuz etkilemektedir. Kadına yönelik şiddet ile mücadele sadece yapılan yasal düzenlemeler ve alınan ilave tedbirler ile mümkün olmamaktadır. Mücadelenin hukuki boyutunun yanında adli, sosyal, psikolojik, ekonomik, kültürel gibi diğer boyutları da vardır. Bu açıdan kadına yönelik şiddetle mücadelenin çok boyutlu, kararlı ve toplumun her kesimini kapsayıcı olması gerekmektedir.

Polis Akademisi kadına yönelik şiddetle mücadelede çeşitli faaliyetler ve yayınlar yapmak suretiyle öncü kurumlardan birisi olmuştur. Bu çalışmalardan ilki 2017 yılında Asayiş Daire Başkanlığı ile birlikte gerçekleştirilen Aile İçi ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Konferansı'dır. Bu konferans konunun ulusal düzeyde ele alındığı ilk konferans olması yönüyle önem arz etmektedir. Konferansta yer alan sunumlar doğrultusunda ortaya konulan rapor ve kitap bu alandaki ilk kapsamlı metin olma özelliğine sahiptir. Ardından 2018 yılında "Aile İçi ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Çalıştayı" düzenlenmiştir. Yine bu çalıştay ile bağlantılı olarak Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Raporu hazırlanmıştır. "Türkiye'de Kadın Cinayetleri", "Kadına Karşı Şiddetle Mücadele" ve "Kadına Yönelik Ölümcül Şiddet" kitapları da Polis Akademisi tarafından yayımlanan konuyla ilgili önemli kaynaklardır. "Türkiye'de Kadın Cinayetleri ve Kadına Yönelik Ölümcül Şiddetle Mücadele" kitabı ulusal düzeyde bu alanda temel referans kaynaklarından birisi olmuştur. Ayrıca üç yılda bir toplanan veriler tarihsel perspektif içinde analiz edilmektedir. Bu yöntemle hazırlanan ve bir öncekinin devamı mahiyetinde olan kitap çalışması da 2023 yılı başı itibarıyla tamamlanmış olacaktır.

16 Haziran 2022 tarihinde Polis Akademisi Başkanlığı ile EGM Asayiş Daire Başkanlığı'nın birlikte düzenlediği çalıştay-

da kadına yönelik şiddet, toplumsal çerçevede güvenlik sorunu olarak ele alınmıştır. Bu yönüyle, çalıştayda, kadına yönelik şiddete karşı mevcut ve geliştirilebilecek önleyici tedbirler üzerinde durulmuştur. Kadına yönelik şiddetin engellenmesini sağlayacak olan önleyici tedbirlerin neler olabileceği konusunun bütün paydaşlar ile birlikte ele alınmasına ve daha sağlıklı karar ve görüşlerin ortaya çıkmasına yardımcı olmayı hedefleyen bu çalıştayda bütün paydaş kurumlardan temsilcilerin yer almasına özen gösterilmiştir. Bu çerçevede, bu rapor katılımcıların bilgilerinin, birikimlerinin ve perspektiflerinin katkısıyla hazırlanmıştır.

I

Kadına Yönelik Şiddette Tanım ve Hukuki Sorunlar

6284 Sayılı Kanun Kapsamında Kalan Kişiler ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar¹

6284 sayılı kanunun 2. Maddesinde şiddet mağduru tanımı yapılan e fıkrası “Bu kanunda şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışlara doğrudan veya dolaylı olarak maruz kalan veya kalma tehlikesi bulunan kişiyi ve şiddetten etkilenen veya etkilenme tehlikesi bulunan kişileri” ifadesine yer vermektedir. Ardından şiddet uygulayan tanımı yapılan g fıkrasında “bu kanunda şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışları uygulayan veya uygulama tehlikesi bulunan kişiler” ifadesi bulunmaktadır.

Şiddet uygulayanın herkes olabileceği konusunda bir tartışma bulunmamaktadır. Ancak şiddet mağduru yani şiddetin uygulanması ya da şiddet tehdidi bulunması durumunda bundan etkilenen, buna maruz kalan kişilerin kimler olduğu her olay için ayrı ayrı değerlendirilmesi gereken bir durumdur. Bu noktada Kanunun amacına bakmak gerekmektedir. 1. Maddede Kanunun amacı “Bu Kanunun amacı, şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısı-

¹ Bu bölüm büyük ölçüde aile hakim eğitimcisi Zeynep Kurnaz’ın Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı’nda yapmış olduğu konuşmadan yararlanılarak hazırlanmıştır.

rarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir” şeklinde açıklanmıştır. Bu ifade üzerinden gidildiğinde mağdurlar kadın, çocuk, aile bireyleri ve tek taraflı ısrarlı takibe maruz kalanlar şeklinde dört gruba ayrılmaktadır.

Kadına yönelik her türlü şiddetin bu kapsamda değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorusunun cevabı ise Kanunun 2/ç maddesinde yer alan kadına yönelik şiddet tanımı ile verilmektedir. Bu tanım uyarınca “Kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve bu Kanunda şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranış” bu kanun kapsamında değerlendirilmektedir. Kadının sadece kadın olduğu için şiddete uğraması durumunun tanımı için aynı hal ve şartlar altında karşıdaki kişi erkek de olsa aynı tepkinin verilip verilmeyeceği değerlendirilmelidir. Eğer yaşanan durumda karşıdaki kadın ya da erkek de olsa aynı tepki verilecekse bu durumda şiddete ya da hakarete uğrayan kadın bu kanun kapsamında değildir. Ancak fiziki güç, toplumsal statü gibi kadın olmasından kaynaklı olarak farklı bir tutuma maruz kalıyorsa o durumda 6284 sayılı Kanunun kapsamında değerlendirilmektedir. Bu durumun tespitinde kolluk ve hakime önemli bir sorumluluk düşmektedir.

Kanunda sayılan mağdur gruplarından ikincisi ise çocuklardır. Kanunun 1. Maddesinde bu Kanunun uygulanmasında Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, özellikle Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi ve yürürlükteki diğer kanuni düzenlemelerin esas alınacağı belirtilmektedir. Bu ifade Kanunun uygulanması aşamasında oluşan boşlukların zikredilen hukuki kaynaklardaki hükümlere başvurularak doldurulacağı anlamına

gelmektedir. Kanunda çocuk mağdurlar ile ilgili herhangi bir tarif bulunmamaktadır. Bu durumda 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu tarafından yapılan çocuk tanımı esas alınmak durumundadır. Çocuk Koruma Kanunu 3. Maddesi uyarınca “Daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiler çocuktur.” Bu tanımdan hareketle Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan ve on sekiz yaşın altında olan bütün çocukların 6284 sayılı Kanun kapsamında korunduğunu söylemek mümkündür.

Aile bireyleri konusunda da uygulamada şekillenen tarife göre bir değerlendirme yapılmak durumundadır. İstanbul Sözleşmesi yapılmadan önceki temel düzenleme olarak kabul edilen 4320 sayılı Kanunda yer alan “çekirdek aile” tanımı hala geçerliliğini korumaktadır. Aynı hanede yaşasa da yaşamasa da anne, baba ve çocuktan oluşan birlik aile olarak kabul edilmektedir. Onun dışında Türk örf ve adetleri gereğince bizde daha kalabalık bir aile anlayışı hakimdir. Bu nedenle aynı hanede yaşamak kaydıyla daha uzak akrabaların (Kayınvalide, kayınpeder, görümce vb.) da dahil olduğu birlik de aile olarak değerlendirilmektedir. Yine aynı hanede yaşamak kaydıyla bakıcı, yardımcı, bahçıvan gibi kimseler de aile kapsamında kabul edilmektedir ve bunlarla ilgili şiddet olayları da 6284 sayılı yasa kapsamındadır.

Tek taraflı ısrarlı takip ile ilgili Kanunda değil Yönetmelikte bir tarif yer almaktadır. “Aralarında aile bağı veya ilişki bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, şiddet uygulayanın, şiddet mağduruna yönelik olarak, güvenliğinden endişe edecek şekilde fiziki veya psikolojik açıdan korku ve çaresizlik duygularına sebep olacak biçimde, içeriği ne olursa olsun fiili, sözlü, yazılı olarak ya da her türlü iletişim aracını kullanarak ve baskı altında tutacak her türlü tutum ve davranış” ısrarlı takip olarak nitelendirilmektedir. Tek taraflı ısrarlı takip mağdurundan söz edilebilmesi için duygusal bir bağın varlığı aranmaktadır. Yani platonik aşk gibi

hiç tanımadığınız birisinin takibi olabilir, tanımadığı bir hayranı tarafından ünlü bir kimsenin takip edilmesi olabilir, boşanmış eş ya da eski nişanlının takibi olabilir. Ekonomik ya da mafya hesaplaşmaları gibi nedenlerle yapılan takipler bu kanun kapsamında değerlendirilemez.

20 Mart 2012’de yürürlüğe girmesinden itibaren sürekli eleştiri okları yöneltilen ve kadın yarası olmakla itham edilen bu yasanın bir “kadın yarası” olmadığı açıktır. Görüldüğü gibi koruma altına alınan dört gruptan ilk grup dışındakiler ile ilgili olarak bir kadın-erkek ayrımına gidilmemiştir. İlk grupla ilgili olarak da yukarıda da belirtildiği gibi “sadece kadın olmaktan kaynaklı uğranılan şiddet” diyerek oldukça sınırlı bir çerçeve çizilmiştir. Ülkede yaşanan cinayetlerde maktul genellikle kadın olduğu ve şiddet genel anlamda kadına yöneldiği için toplumda da yasa ile ilgili böyle bir algı oluşmuştur.

6284 Sayılı Kanunla İlgili Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar

Kanun bu dört grubun korunması gerektiğini kesin olarak hükme bağlamakla birlikte nasıl korunacağı konusunda bu kadar kesin hükümlere yer vermemiştir. Mülki amir tarafından verilecek koruyucu tedbir kararlarını düzenleyen 3. Madde, hâkim tarafından verilecek koruyucu tedbir kararlarını düzenleyen 4. Madde ve hâkim tarafından verilecek önleyici tedbir kararlarını düzenleyen 5. Maddenin başlangıç kısımlarında “aşağıdaki tedbirlerden birine, birkaçına veya uygun görülecek benzer tedbirlere” demek suretiyle tedbir kararı verecek mercilere takdir alanı bırakılmıştır. Ancak uygulamada yasanın saydıkları dışında benzer tedbirlere neredeyse hiç yer verilmediği ve sürecin adeta bir şablona oturtularak her olayda aynı şekilde yürütüldüğü görülmektedir. Farklı olaylara uygun farklı bakış açılarının geliştirilmesi yönünde bir çaba gözlenmemektedir.

Kolluk birimleri ve hâkimlerin uygulamada karşılaştığı en önemli sorun ise şiddet tehdidinin olduğu durumlardır, ortaya çıkmış bir şiddet eyleminde karar vermek daha kolay olmasına rağmen tehdidin tespiti zordur. Ortada bir risk olmasına rağmen elde edilen bir delil ya da belge bulunmamaktadır. Kanunun açık hükmü uyarınca koruyucu tedbirler için delil, belge aranmaz ancak Kanunun amacının yerine getirilmesi için önleyici tedbirlerin alınmasında gecikme olmamalıdır. Bu ifadeden anlaşıldığı gibi önleyici tedbir kararları için delil ve belge olması gerekmektedir. Ancak devamındaki kanunun amacının yerine getirilmesi için geciktirilmemesi gerekliliği nedeniyle delil, belge toplayacak vaktin olmadığı da açıktır. Sadece bir beyandan ibaret olan şiddet tehdidi durumunda alınacak tedbirlerin yeni mağduriyetlere yol açtığı durumlar da görülmektedir. Bu nedenle şiddet olan durumlar ile şiddet tehdidinin olduğu durumlar için alınacak tedbirlerin ayrıştırılması gerekmektedir. Çarpıcı bir örnekte iki yıl boyunca eşinin şikâyeti nedeniyle evden uzaklaştırılan bir erkek bahçede ya da parkta yatmak durumunda kalmıştır. Erkeğin yaşadığı mağduriyet göz önünde bulundurularak kadının korunmasına yönelik sığınma evine gönderilmesi ve maddi destek sağlanması yönünde tedbir alınınca kadın şikâyetinden vaz geçmiştir. Bu örnekte olduğu gibi gerçek bir tehdit söz konusu olmadığı halde erkeğin mahkeme üzerinden cezalandırıldığı durumların önüne geçilmesi için tedbir kararlarında farklılaşma olması önemlidir.

Uygulamada karşılaşılan bir diğer önemli sorun ise kararlarda gerekçe olmamasıdır. Genel bir kural olan gerekçenin bu kararlarda yer almaması olayın içeriği, taraflar arasında yaşanan sorunun mahiyeti gibi konularda davaya bakan hâkimin bilgi sahibi olmasını engellemektedir. Bu nedenle 6284'e dair verilen kararlarda en azından tarafların ilişkilerinin ne olduğu, somut

olayın ne olduğu ve buna ilişkin delil, belge olup olmadığı gerekçe kısmında belirtilmelidir. Hüküm kısmında ise her somut olaya özgü tedbirler verilmesi gerekmektedir. Her olayda aynı tedbir olmayacağı gibi, delil-belge olan ve olmayan durumlarda da aynı tedbir uygulanamaz.

Konu ile ilgili karşılaşılan olumsuz bir durum ise kolluğun ya da adli makamların bütün çabalarına rağmen öğrenilmiş çaresizliğin bir sonucu olarak kadınların şikâyetlerinden vaz geçiyor olmasıdır. Aile bütünlüğünün öncelikli olması anlayışı gereğiyle şikâyetin geri çekildiği durumlarda tedbirlerin kaldırılması da sistemdeki aksayan taraflardan birisidir.

Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Uygulamaları ve Hukuki Mevzuatın Kamu Politikasına Dönüşme Süreci ²

Kadına yönelik şiddet oldukça önemli bir sorun olmakla birlikte kamu politikaları oluşturulurken ve yürütülürken en fazla zorluk yaşanan alanlardan da birisidir. Kamu politikaları yürütülürken merkezi kurumlara ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin eğitim politikaları Milli Eğitim Bakanlığı, güvenlik konusundaki politikalar İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Ancak kadına yönelik şiddet gibi çok boyutlu konulara dair politikaların hangi kurum tarafından yürütüleceği açık değildir. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunun bu kadar önemle ele alınması ve öncelenmesine rağmen hala kalıcı bir çözüme kavuşturulamamış olmasının nedenlerinden birisi de bu durumdur. Çünkü yasal mevzuat boyutuyla yargıyı, uygulama ve önleme noktasında kol-luk kuvvetlerini ilgilendiren bir konu olmanın ötesinde temelde kültürel bir meseledir. Bu üç boyutlu konunun tek bir bakanlık

² Bu bölüm büyük ölçüde Doç. Dr. Şenay Eray Sarıtaş’ın Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı’nda yapmış olduğu konuşmadan yararlanılarak hazırlanmıştır.

tarafından yönetilmesi çok mümkün değildir. Diğer ülke örneklerine bakıldığında da farklı bakanlıkların eşgüdümü ile yürütüldüğü görülmektedir. Dolayısıyla daha fazla kurumsallaşmaya ihtiyaç duyulan bir politika türü olduğu açıktır.

Kamu politikalarının başlangıç aşamasını çözüme kavuşturulması gereken bir sorunun varlığı oluşturmaktadır. Sorunun tanımlanması, ele alınış biçimi kurumsal yapılanmayı da şekillendiren unsurdur. Buradan hareketle kadına yönelik şiddet konusunun da net bir şekilde tanımlanmasının çözüme kavuşturulması için atılacak ilk adım olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Türkiye’de kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusundaki kamu politikası daha çok formel bir alanda yürümektedir. Yazılı mevzuatlar üzerinden yürüyen bir politika belirleme süreci söz konusudur. Değerler, kültürel öğeler üzerinden yürütülen politikalara ise enformel politikalar denilmektedir. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusu enformel kurumların baz alınarak yürütülmesi gereken tipik örneklerdendir. Toplumsal, cinsiyet eşitliği, kadın ve çocuk gibi alanlarda da enformel kurumların dahil edilmesi gerekmektedir birlikte şiddet konusu öncelikli olarak enformel kurumlarla yürütülmesi gereken bir politika alanıdır.

Kamu Politikalarına Temel Teşkil Eden Yasal Mevzuat

Kamu politikalarında yasal mevzuatlar ve eylem planları olmak üzere iki ana grubu vardır. Türkiye’de yasal mevzuatlarda önemli değişiklikler gerçekleşmiştir. Anayasa, Medeni Kanun, İş Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Belediyeler Kanunu, 4320 ve 6284 sayılı kanunlar, Başbakanlık genelgesi gibi birçok hukuki metinde yapılan değişiklikler sayesinde önemli boyutta ulusal ve formel bir değişimin yaşandığını söylemek mümkündür. Hatta bunların içerisinde özellikle Türk Ceza Kanunu’nda 2004 yılında yapılan

değişim devrimsel niteliktedir. Daha önce de kadına uygulanan şiddet cezasız kalmamakta ancak sorunun tanımı farklı şekilde yapılmaktaydı. Kadına uygulanan şiddet Aileye Karşı İşlenen Suçlar kapsamında değerlendirilerek buna göre cezalandırılmaktaydı. Yapılan değişiklik ile bu kapsamdan çıkarılarak Bireye Karşı İşlenen Suçlar niteliğine dönüşmüştür. Çok radikal ve büyük ölçüde değişimler öngörülmüş, sadece yazılı metin değil adeta kanunun felsefesi değişmiştir. Aile içi şiddet, cinsel şiddet gibi konular daha detaylı ve eşitlikçi bir biçimde yeniden düzenlenmiştir.

Kadına yönelik şiddet konusu Anayasa’da doğrudan ele alınmamakla birlikte dolaylı olarak katkı sağladığı görülmektedir. Anayasa’da yer alan “temel eşitlik güvencesi devlet tarafından yerine getirilmesi gereken bir sorumluluk” ifadesi kadına yönelik ayrımcılıkla mücadelede devletin sorumluluğunu anayasal bir boyutta dile getirerek konuya atfedilen önemi de vurgulamaktadır.

Anayasa’nın 10. Maddesi’nin “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” hükmüne 2010 yılı yapılan değişiklikle “... bu maksatla alınacak tedbirler, eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.” ibaresi eklenmiştir. Bu değişiklikle devlete, geçici özel önlemlerin uygulamaları ile kadınlar ve erkekler arasındaki mevcut eşitsizlikleri gidermek için politika yürütme sorumluluğu ve görevi verilmiştir. Kadına yönelik şiddet hem doğuş hem de sonuç itibarıyla bir eşitsizlik ilişkisidir. Bu nedenle 10. Madenin devlete sorumluluk yüklediği alana dahil edilebilecektir.

Anayasa’nın 90. Maddesi’ne “Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla ulusal kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi durumunda çıkabilecek ihtilaflarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır.” hükmü 2004 yılında eklenmiştir. Kadına yönelik şid-

deti bir insan hakkı ihlali olarak değerlendiren uluslararası sözleşmeler ulusal düzenlemeler karşısında üstün konuma gelmiştir.

Yasal mevzuat konusunda üzerinde durulması gereken bir düzenleme 1998 yılında çıkarılan 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'dur. Kadına yönelik şiddet konusunda doğrudan hüküm getiren ilk mevzuat olması açısından önem taşıyan Kanunun bazı tanımları uygulamada hala geçerliliğini korumaktadır.

Türkiye'de kadına yönelik şiddet ile mücadele konusu doğrudan bir kamu politikası olarak uygulanmaya başlanması 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile olmuştur. "Çocuk ve Kadına Yönelik Şiddet Hareketleri ile Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi için Alınacak Tedbirler" başlıklı genelge ile uygulamaya dönük tedbirler somutlaşmaya başlamış, cezai işlemlerin uygulanmaya başlaması ve kolluk kuvvetlerinin sürece dahil olması mümkün olmuştur. Bu konuda eylem planlarının hazırlanması ise 2007 yılında gerçekleşmiştir.

2005 yılında yürürlüğe giren 5393 Sayılı Belediyeler Kanunu ile Büyükşehir Belediyeleri ve nüfusu 50000 ve üzerinde olan belediyelerin kadın ve çocuklar için konukevleri açabilmesinin önü açılmıştır. 2012 yılında yapılan değişiklikle Büyükşehir Belediyeleri ve nüfusu 100000 ve üzerinde olan belediyeler için bu uygulama zorunlu hale gelmiştir. Bu düzenlemeyle şiddete uğrayan kadınların korunması merkezden yerele de aktarılarak bu konuda sorumluluğun dağıtılması yönünde bir adım atılmıştır. Aynı zamanda yerel düzeyde hizmete ulaşmanın kolaylaştırılması da bu düzenlemenin temel amaçları arasındadır.

6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun 2012 yılında doğrudan İstanbul Sözleşmesinin hükümlerini de gözeterek yürürlüğe girmiştir. 6284 Sayılı Kanun'un 23. Maddesi ile 4320 Sayılı kanun mülga edilmiştir.

Kadın Konukevleri Açılması ve İşletilmesi Hakkındaki Yönetmelik 2013 yılında 6284 Sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği ile birlikte yürürlüğe girmiştir.

2016 tarihli Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkındaki Yönetmelik (ŞÖNİM) de kadına yönelik şiddetin önlenmesinde en etkili araçlardan birisi olan ŞÖNİM’leri düzenlemesi açısından önemlidir.

Görüldüğü üzere, kadına yönelik şiddetin önlenmesi bağımsız bir kamu politikası olarak 1997-1998 yıllarından itibaren ele alınmaya başlamış ve konuya dair çok ciddi yasal düzenlemeler yapılmıştır. Kamu politikasının oluşturulması en az mevzuat kadar önemli olan diğer bir alan ise oluşturulan eylem planlarıdır. Bir konuda ulusal eylem planı hazırlanması o konunun devlet tarafından sorun olarak görüldüğünü ve çözümü için devlet boyutunda önlemler alınmaya başladığının ifadesidir.

Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Dair Eylem Planları

Eylem Planları bir konudaki en üst kamu politikası metni olarak değerlendirilebilir. Eylem planları kamu politikalarının rehberidir ve bir alandaki kamu politikaları eylem planları çerçevesinde yürütülmektedir. Eylem planları içerisinde yer alması gereken başlıca unsurları şöyle sıralamak mümkündür:

- Sorunun tanımlanması
- Sorunun üstesinden gelinecek yöntemlerin saptanması
- Yetkili ve görevli aktörlerin kimler olduğunun belirlenmesi
- Ulaşılması planlanan hedefler

Kadına yönelik şiddetin önlenmesine yönelik kamu politikaları iki grup eylem planı üzerinden yürütülmüştür. Kadına yönelik şiddet konusu Türkiye’de ilk olarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin bir parçası olarak eylem planlarına dahil edilmiştir.

1998 yılında hazırlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı bu alanda hazırlanan ilk eylem planıdır. Bu Eylem Planı 1995 yılında Pekin’de gerçekleşen IV. Dünya Kadın Konferansı Sonuçlarının Uygulanması ve İzlemesine İlişkin Eylem Planı’nın doğrudan Türkçeye çevrilmesi ile hazırlanan bir eylem planı niteliğinde kalmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’nin şartları ve ihtiyaçları gözetilerek hazırlanmış bir plan olmaktan uzaktır. 1998 yılında hazırlanan bu eylem planında geçerlilik süresi ve uygulama araç ve yöntemleri yer almamaktadır. Kadına yönelik şiddetle mücadele konusu bu Eylem Planı içinde, eğitim, sağlık, siyasal katılım vs. konuları gibi bir alt politika alanı olarak yer edinmiştir. Henüz kamu politikasına dönüştürülmemiş olmasına rağmen bir politika biçimi olarak ulusal eylem planında yer verilmesi önemli bir adım olmuştur.

1998 yılında hazırlanan eylem planının ardından 10 yıl boyunca toplumsal cinsiyet eşitliği alanında yeni bir eylem planı hazırlanmamıştır. 2008 yılında hazırlanan ikinci eylem planında ise kadına yönelik şiddet konusu bir alt başlık olarak yer almamıştır. Çünkü bu eylem planının hazırlanmasından 1 yıl önce 2007 yılında yani Başbakanlık Genelgesinin yayımlanmasından 1 yıl sonra kadına yönelik şiddetin önlenmesi ile ilgili eylem planları resmi olarak varlık bulmaya, konu bir kamu politikası alanı olarak görülmeye başlamıştır.

Türkiye’de bugüne kadar kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda toplamda dört eylem planı mevcuttur.

Bunlar:

- 2007-2010 dönemi için hazırlanan Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı;
- 2012-2015 dönemi için hazırlanan Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı

- 2016-2020 dönemi için hazırlanmış olan Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı
- 2021-2025 dönemi için hazırlanan Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı

Bir sorunun çözümü için yukarıda da belirtildiği üzere sorunun doğru tanımlanması belirleyici rol oynamaktadır. Bu nedenle eylem planlarında yer alan şiddet tanımlarına bakmak yerinde olacaktır. 2007-2010, 2012-2015, 2016-2020 ve 2021-2025 Eylem Planlarında genel olarak üç farklı şiddet algısının olduğu görülmektedir. Bunlar:

- Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet
- Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddet
- Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddet'tir.

2021-2025 Eylem Planında ise diğerlerinden farklı bir biçimde Kadına Yönelik Şiddet Odağında «Şiddet» daha da tasnif edilerek ele alınmıştır.

- Fiziksel Şiddet
- Cinsel Şiddet
- Psikolojik Şiddet
- Ekonomik Şiddet
- Tek Taraflı Israrlı Takip
- Siber Şiddet

Kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda yürütülen “koruyucu” ve “önleyici” tedbir politikalarına bakıldığında eylem planlarında genel norm olarak koruyucu tedbir politikalarının tanımlandığı görülmektedir. İkinci eylem planında önleyici tedbirlere yer verilmeye başlanmış üçüncü ve dördüncü eylem planlarında bu tedbirler artarak devam etmiştir. Uygulanan politikanın koruyucu tedbir mi yoksa önleyici tedbir politikaları mı olduğu, sorun olarak neyin görüldüğünü anlamakta önemlidir. Önleyici

tedbir politikaları şiddet vakasının kendisini ana sorun olgusu olarak görmektedir. Koruyucu tedbir politikaları ise şiddet vakasının kendisini ana sorun olarak görmeyip, şiddet sonrasında kadının mağduriyet biçimini sorun olarak görmektedir. Bu nedenle de koruyucu tedbir politikalarının temel amacı kadını bu mağduriyet biçiminden korumaya çalışmaktır.

Kadına yönelik şiddetle mücadele sürecinin hangi aktör grupları üzerinden yürütüldüğüne bakıldığında ise eylem planlarının genelinde, yoğun bir biçimde politika uygulama faaliyetlerinin “kadınlar” üzerinden tanımlandığı görülmektedir. Eylem planları içinde “kadınlar” ana aktör grubudur. “Erkek” yönlü sorun giderme yöntemi ise ilk Eylem Planında oldukça sınırlı iken sonraki eylem planları içinde kademeli olarak artış göstermiştir. Eylem planlarının genelinde öncelikli olarak politika faaliyet konuları ve alanlarının “şiddete maruz kalanlar” üzerinden yürütülmeye çalışıldığı görülmektedir. “Şiddeti uygulayanlar” üzerinden sorun algısı ilk eylem planlarında oldukça zayıfken özellikle son Eylem Planında güç kazandığı görülmektedir. Ama genel olarak değerlendirildiğinde eylem planları içinde “şiddeti uygulayanlar” üzerinden sorun algısının ve bu yönlü politika üretiminin zayıf olduğu görülmektedir.

Kadına yönelik şiddet sorunu kültürel kökenli bir şiddet olgusudur. Bu nedenle yürütülmesi en zor kamu politikalarından birisidir. “Kültür” ve “değer” çıkışlı olması nedeniyle özel alan ile doğrudan ilişkilidir. “Ekonomi” ve “eğitim” gibi konularla dirsek temasında olan ve “**suç**” niteliği taşıyan bir problem biçimidir. Tek bir bakanlık merkezinde değil, birçok bakanlıkların Emniyet Genel Müdürlüğü ile eşgüdümlü çalıştığı bir kurumsal yapılanma içerisinde politika yürüttüğü bir kurumsal yapılanma gerekmektedir.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Güncel Gelişmeler³

Kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde 2013 yılında Mağdur Hakları Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. Bu birimin kurulmasındaki temel neden ceza soruşturma ve koğuşturmalarında sadece şüpheli ya da sanık tarafından bakan algıyı değıştirmeye yönelik ihtiyaçtır. TBMM Araştırma Komisyonu ve Devlet Denetleme Kurulu raporları sonrasında mağdur hakları ile ilgili Adalet Bakanlığı bünyesinde ayrı bir birimin kurulmasının bir ihtiyaç olduğu ortaya konuşmuş, buna istinaden de Başkanlık kurulmuştur. 2020 Haziran ayı itibariyle de müstakil bir başkanlığa dönüşerek Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı adını almıştır.

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'nın taşra teşkilatı olarak görev yapan 161 adliyede Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri bulunmaktadır. Bu müdürlükler eliyle adliye içerisinde mağdurlara doğrudan hizmet sunulmakta ve ilgili kurumlarla işbirliği sağlanmaktadır. 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 53. maddesi kapsamında Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'nın görevleri açık bir şekilde belirtilmiştir. Bu kapsamda mağdur, tanık, kırılğan grup ve adli desteğe ihtiyaç duyan kişilere yönelik olarak Başkanlık eliyle şu hizmetler verilmektedir:

- Hak ve hizmetleri geliştirmek,
- Bilgilendirmek,
- Müdahale programları geliştirmek,
- Tekrarlanan mağduriyetleri önleyici tedbirler almak,

³ Bu bölüm büyük ölçüde Adalet Bakanlığı, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkan Meral Gökkaya'nın Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı'nda yapmış olduğu konuşmadan yararlanılarak hazırlanmıştır.

- Psiko-sosyal destek hizmeti sunmak,
- Adalete erişimlerini güçlendirmek
- Adli yardım hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde işleyişine yönelik tedbirleri almak,
- Kamu kurum ve kuruluşları veya sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapmak,
- Toplumsal farkındalığı artırıcı faaliyetlerde bulunmak.

Kadına yönelik şiddet olayları ile ilgili adli süreçte tedbir süreci ve ceza soruşturma/koğuşturma süreci olmak üzere iki aşama bulunmaktadır. Tedbir sürecinde mağdur dilerse doğrudan Aile Mahkemesinden tedbir talebinde bulunabilmekte dilerse kolluk ya da Cumhuriyet Başsavcılığına giderek onlar aracılığıyla tedbir talebinde bulunabilmektedir.

Tedbir ve ceza süreci aslında iç içe geçmiş süreçlerdir, tedbir süreci daha çok tehlike bazlı bir süreçken ceza süreci delile dayalı bir süreçtir. Eğer şiddet gerçekleşmişse bu durumda da şiddetin tekrarının önlenmesine yönelik bir çalışma yürütülmektedir. Kadına yönelik şiddet çok yönlü bir problemdir, birçok aktörün dahil olduğu ve her kurumun kendi perspektifinden risk değerlendirmesi yapması gereken bir olay türüdür. Dolayısıyla bir kurumun aldığı tedbirin yeterli olması mümkün olmadığı gibi her vaka için risk oranının doğru ölçülmesi de mümkün olamamaktadır. Bu anlamda soruna toplumun bakışı belirleyici bir rol oynamaktadır. Şiddet ortaya çıktıktan sonra alınan tedbirler adeta bir yaraya yara bandı uygulamak gibidir ancak şiddetin tekrarının, yeni vakaların ortaya çıkmasının önüne geçilmesi için toplumda zihinsel bir dönüşümün yaşanması gerekmektedir. Bu dönüşüm yaşanmadığı sürece şiddet vakalarının bitmesi mümkün değildir. Toplumdaki zihinsel dönüşüm için okul öncesi çocukluk eğitimi, kurumların olaya bakışı ve topluma doğru anlatması gibi farklı süreçlerin çok iyi yönetilmesi gerekmektedir.

Bu noktada hem kadını hem çocuğu hem de aileyi koruyan ve devamında yeni olayların yaşanmasına neden olmayacak bir bakış açısının ortaya konulması önemli bir gerekliliktir. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için başlangıç noktasını riskin doğru değerlendirilmesi ve kurumlar arası koordinasyonun etkin olması oluşturmaktadır. Kadına yönelik şiddet vakalarında görevli olan bütün birimler kanunda kendilerine verilen görevleri eksiksiz yerine getirmiş olsa da her durumda bu yeterli olmamaktadır. Sadece tedbir kararlarının verilmesi yerine aileyi ya da faili rehabilite etmeye yönelik de adımlar atılmalıdır. Öfke kontrolüne yönelik rehabilitasyon çalışmaları, aile eğitim seminerleri gibi pilot uygulamaları başlamış olan programların hızlı bir şekilde yaygınlaştırılması ve tekin kullanılmasının sağlanması yerinde olacaktır. 2015 yılında Hacettepe Üniversitesi tarafından yürütülen bir çalışmanın sonuçlarına göre bu tür programlara katılan ailelerde %95 oranında şiddetin tekrar ortaya çıkmadığı görülmüştür. Dolayısıyla 6284 sayılı Kanunun bir bütün olarak ele alınması ve eğitim, sağlık, medya, tedbir kararı verilmesi, şiddetin tekrarının önlenmesi gibi farklı kurumları ilgilendiren boyutlarının koordinasyon içinde yürütülmesi gerekmektedir.

1 Ocak 2020 tarihinden itibaren Aile Mahkemeleri'nin bir kısmı sadece 6284 sayılı Kanun kapsamında tedbir kararları vermekle görevlendirilmiştir. Tedbir mahkemelerinin oluşturulması ve belli hakimlerin özgülenmesi sonucunda hem tedbir kararlarının verilmesi hızlanmış hem de konu hakkında uzmanlaşmaya olanak sağladığı için vakanın tanınması konusunda kolaylık sağlanmıştır. Tedbir mahkemesi hakimlerinin öncelik soruşturmasını yapabilmeleri için UYAP'ta da gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Cumhuriyet Savcılıkları bünyesinde oluşturulan Aile İçi ve Kadına Yönelik Şiddet Suçları Soruşturma Büroları da bu ko-

nuda çalışmak üzere görevlendirilmiş birimlerden birisidir. Bu birimlerde de Başsavcılıklar tarafından o yerin nüfusu ve görülen vaka sayıları göz önünde bulundurularak görevlendirilen belli sayıda savcı görev yapmaktadır. Bu görevlendirme ile aile içi şiddet suçlarına sadece belli savcıların bakması sağlanmıştır. Hafta sonları ya da mesai sonrası olaylarda genel savcılarının baktığı şiddet vakalarında yaşanan aksaklıklar bu düzenlemenin yerindeliğini gösterir mahiyettedir.

Aralık 2019 tarihinde çıkarılan 154/ sayılı genelge ile soruşturma bürolarının kurulması talimatı verilmiş, belirli savcıların bu alanda görevlendirilmesiyle uzmanlaşmanın önü açılmıştır. Bunun dışında genelge ile tedbir ve soruşturma geçmişinin mutlaka sorgulanması, eylemle orantılı koruma tedbirlerinin talep edilmesi, mağdurun özel hayatının gizliliği ve mahremiyet hakkına riayet edilmesi, etkin soruşturma / tüm delillerin gecikmeksizin toplanması, kaygı düzeyi yüksek mağdur beyanlarının AGO'da alınması, şiddet uygulayana yönelik öfke kontrolü, stresle başa çıkma gibi önleyici tedbirlerin de talep edilmesi, tedbir kararlarının kolluk aracılığı ile gecikmeksizin tebliğ olunarak şiddet failinin bizzat uyarılması gibi düzenlemeler de getirilmiştir. Benzer şekilde İçişleri Bakanlığı ve Aile Bakanlığı da 202/1 ve 2021/5 sayılı genelgeleri çıkarmışlar ve gerek kendi görev alanları gerekse işbirliğine dair önemli hususları vurgulamışlardır.

2020 yılında UYAP uyarı ekranları düzenlenerek 6284 sayılı Kanun tedbir geçmiş uyarısı sağlanmıştır. Bu ekranlar aracılığıyla taraflar hakkındaki soruşturma ve tedbir geçmişinin otomatik olarak ekrana sistem tarafından yansıtılması sonucunda tekrarlanan şiddet vakalarının gözden kaçırılmaması amaçlanmıştır. Böylece mağdur beyanı, risk durumunu gösterir kolluk olay kayıt formu yanında uyarı ekranları da dikkate alınarak vakaya uygun tedbirlerin belirlenmesi sağlanmıştır.

Şiddet, neden değil sonuçtur. Bu nedenle şiddeti doğuran sebeplerin ortadan kaldırılmasına odaklanılması, şiddet doğmuşsa, adli ve idari tedbirlerle birlikte şiddet uygulayana yönelik rehabilite çalışmaları yürütülmesi mücadelenin önemli bir parçasıdır. Ceza İnfaz Kurumlarında psiko-sosyal servisler aracılığıyla öfke kontrol programları yapılmaktadır. Pandemi sürecinde Ceza İnfaz Kurumlarından toplu olarak tahliyeler olduğunda resmi yazılar üzerinden kolluk birimlerinin bilgilendirilmesi sağlanmıştır. Artık bu bilgilendirmenin sistem üzerinden ve vaka bazlı yapılmasını sağlayan kolluk birimleri ile yapılan bir entegrasyon hayata geçirilmiş, riskli durumlarda gecikmeksizin gerekli tedbirlerin alınması sağlanmıştır. Bir hükümlü ceza-evinden çıkmadan bir hafta-on gün öncesinde kolluk birimlerine bilgi verilmekte, eğer tutukluluktan tahliye yani o anda öğrenilen bir durumsa derhal bilgilendirme yapılmaktadır. Kolluk birimi de 63 sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde belirtilen suçlar kapsamında olan suçlarla ilgili mağdura bilgi vererek gerekli tedbirleri almaktadır. Bu tedbirler arasında mağdurun sığınma evine alınmasından, diğer tedbirlerin alınmasına ve ŞÖNİM'e bildirilmesine kadar birçok uygulama yer almaktadır.

Adalet Bakanlığı İle Diğer Kurumlar Arasında Koordinasyon

Kurumlar arası koordinasyon anlamında tedbir kararlarının kolluk aracılığıyla tebliğ edilmeye başlanması mücadeleyi bir üst noktaya taşımıştır. Daha önce tedbir kararlarının ihlal edilmesi durumunda henüz tebliğ yapılamadığı için zorlama hapsi kararı verilememektedir. 2015 yılında pilot olarak uygulanmaya başlayan elektronik kelepçenin 81 il ve tüm ilçelerde uygulanmaya başlaması da önemli bir adımdır.

Kolluk birimleri tarafından doldurulan olay kayıt formu da bütün şiddet türlerini ve riskleri kapsayacak şekilde yeniden

düzenlenmiştir. Risk durumunu da içeren yeni form, mağdurun beyanı yanında hâkimlerin vakaya uygun tedbir kararlarına hükmetmeleri noktasında en büyük dayanak olarak görülmektedir. Tedbir hâkimleri, alınan ifade ve hazırlanan bu form üzerinden olaya / vakaya nüfuz edebilmektedir. Mağdur beyanı ne kadar ayrıntılı alınırsa ve ne kadar doğru bir risk değerlendirmesi yapılırsa, tedbir hâkimleri o nispette vaka ile uyumlu ve etkin tedbir kararlarına imza atmaktadır. Yeni Olay Kayıt Formu ile 27 ayrı başlıkta 34 ayrı soru sayesinde mağdura dair her türlü risk değerlendirmesi en ince ayrıntısına kadar yapılmaktadır. Risk artırıcı durumlar, şiddetin uygulandığı mekanın durumu ve mağdurun o andaki hali betimlenmektedir. Artık mağdur beyanı yanında, soruşturma ve tedbir geçmişi de başta olmak üzere bu ayrıntılı risk değerlendirme formundaki tespitler de vakaya uygun tedbir kararlarının belirlenmesinde dikkate alınmaktadır.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile işbirliği içerisinde atılan adımlardan ŞÖNİM tarafından hazırlanan ve 6284 sayılı Kanunun 15/2-d ve 15/3-a maddelerinde işaret edilmiş olan Sosyal Araştırma Raporu (SAR) uygulaması olay sonrası ivedi olarak yapılan risk değerlendirmesini destekleyen bir uygulamadır. Hazırlanan bu raporlar hâkimler tarafından özellikle, hemen vaka sonrasında hükmedilen tedbir kararlarının uzatılmasında / değiştirilmesinde / güncellenmesinde dikkate alınmaktadır. Daha önce verilen tedbir kararlarının mağduru korumada ve şiddeti önlemede etkili ve yeterli olup olmadığını da ortaya koymaktadır.

Tüm il ve ilçelerde belli aralıklarla kadına yönelik şiddetle mücadele koordinasyon, izleme ve değerlendirme toplantıları yapılmaktadır. İki ayda bir kadına yönelik şiddet alanında yerelde çalışan tüm kurumların katılımıyla gerçekleşen toplantıların amacı sorunların belirlenmesi ve çözüm önerileri geliştirilmesidir. Kurumlar arası koordinasyon ve iş birliğinin gelişmesi ile

birlikte etkili ve hızlı şekilde, vakaya uygun tedbirlerin alınması ve daha etkin uygulanarak takip edilmesi mümkün hale getirilmiştir.

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri adliyelerde farklı gruplara hizmet veren birimlerdir. Öncelikle Bilgilendirme ve Yönlendirme Bürosu olarak şiddet mağduru kadınlara yönelik adli süreçler hakkında bilgilendirme yapmakta, ŞÖNİM ve destek hizmetleri sunan diğer kurumlara yönlendirilmektedir. Kırılgan Gruplar İçin Destek Bürosu, kaygı düzeyi yüksek şiddet mağduru kadınlar hakkında adli destek planı hazırlayarak tüm adli süreç boyunca uzman psikologlar tarafından psiko-sosyal destek verilmesini sağlamaktadır. Ceza Yargılaması Destek Bürosu, ceza yargılamasında şiddet mağduru kadınlara duruşmalarında uzmanlar tarafından eşlik edilmesini sağlamaktadır. Hukuk Yargılaması Destek Bürosu, boşanma sürecinde olan kadınlar için adli süreçte uzmanlar tarafından verilen psiko-sosyal desteklerle ilgili çalışma yürütmektedir. Adli Yardım Hizmetleri Bürosu ise şiddet mağduru kadınların adli yardım talebinde bulunmaları halinde ilgili bilgi ve belgeleri temin ederek adli mercilere yönlendirmektedir. 2021 yılında müdürlüklerde psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacılardan oluşan 791 uzman görev yaparken, 2021 yılı Ekim ayı itibariyle 400 uzman daha istihdam edilerek uzman sayısı %50 artırılmıştır. 2023 yılına kadar ise 510 yeni uzman istihdamı daha öngörülmektedir. 2019 yılı Nisan ayında 7 pilot adliyede kurulan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri'nin sayısı uzman sayısındaki artışa paralel olarak artmış ve bugün itibariyle 161'e ulaşmıştır.

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri tarafından yerine getirilen bir diğer hizmet adli görüşme odaları uygulamasıdır. Şiddet mağduru veya ısrarlı takip mağduru kadınlar uzman

desteği altında fail ile yüz yüze gelmeden adli görüşme odalarında ifade verebilmektedir. Bekleme odası, görüşme odası ve gözlem odasından oluşan adli görüşme odaları şiddet mağdurları için rahat ve güvenli bir ortam sağlanması ve ikincil örselenmelerin önüne geçilmesi amacıyla hayata geçirilmiştir. Yayımlanan Adli Görüşme Odaları Genelgesi ve CMK 236’da yapılan değişikliklerle birlikte başta cinsel şiddet mağduru kadınlar olmak üzere tüm kırılgan gruba dahil mağdurlar için kullanımının yaygınlaştırılma çalışmaları devam etmektedir. Adli görüşme odalarının sayısı 147 adliyede 152’e ulaşmıştır. Kurulduğundan bu yana adli görüşme odalarında 58.984 görüşme yapılmıştır.

Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesine Yönelik Mevzuat Değişiklikleri

Kadına yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla mevzuat değişikliği anlamında da birçok adım atılmıştır. 8/7/2021 tarihli ve 7331 sayılı Kanunla yapılan düzenlemelere göre kasten öldürme (madde 82), kasten yaralama (madde 86), eziyet (madde 96) ve kişiyi hürriyetinden yoksun kılma (madde 109) suçlarının **“boşanılan eşe karşı işlenmesi de nitelikli hal olarak”** düzenlenmiştir.

12 Mayıs 2022 tarihli Kanunla yapılan düzenlemeler uyarınca kadına karşı şiddetle daha etkin mücadele edilebilmesi ve caydırıcılığın sağlanabilmesi amacıyla, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yapılan değişiklik sonucunda aşağıda belirtilen suçların kadına karşı işlenmesi halinde ceza artırılmaktadır:

- Kasten öldürme (ceza müebbet iken ağırlaştırılmış müebbet hapse çıkarılmaktadır).
- Kasten yaralama (cezanın alt sınırı 4 aydan, 6 ay hapse çıkarılmaktadır).
- Tehdit (cezanın alt sınırı 6 aydan, 9 ay hapse çıkarılmaktadır).

- İşkence (cezanın alt sınırı 3 yıldan, 5 yıl hapse çıkarılmaktadır).
- Eziyet (cezanın alt sınırı 2 yıldan, 2 yıl 6 ay hapse çıkarılmaktadır).

Israrlı takip fiilleri, daha önce 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda düzenlenen başka suçların içerisinde değerlendirilmekteyken 7406 sayılı Kanun değişikliği sonucunda Türk Ceza Kanununda müstakil bir suç olarak düzenlenmiştir. Israrlı şekilde; fiziken takip etmek, haberleşme ve iletişim araçlarını, bilişim sistemlerini veya üçüncü kişileri kullanarak temas kurmaya çalışmak fiillerinin, mağdurda ciddi bir huzursuzluk oluşmasına ya da mağdurun kendisinin veya yakınlarından birinin güvenliğinden endişe duymasına neden olması hali **suç olarak kabul edilmektedir**. Suçun temel cezası, 6 aydan 2 yıla kadar hapis olarak belirlenmektedir. Israrlı takip suçunun; çocuğa ya da ayrılık kararı verilen veya boşanılan eşe karşı işlenmesi, mağdurun okulu, iş yerini, konutunu değiştirmesine ya da okulunu veya işini bırakmasına neden olması, hakkında uzaklaştırma kararı verilen fail tarafından işlenmesi, nitelikli hal olarak düzenlenmekte ve ceza 1 yıldan 3 yıla kadar hapis olarak belirlenmektedir. Suçun nitelikli hali bakımından tutuklama kararı verilebilecektir. Suç şikâyeteye bağlı ancak uzlaşturmaya tabi değildir.

Kadına karşı işlenen kasten yaralama suçu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda yapılan düzenleme sonucunda tutuklama nedeni olarak sayılmıştır. Kasten yaralama suçunun, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı veya canavarca hisle işlenmesi de 5271 sayılı Kanun kapsamında ayrıca tutuklama nedeni olarak yerini almıştır.

Vekili bulunmayan şiddet mağduru kadınlara istemleri halinde, baro tarafından ücretsiz olarak avukat görevlendirilmesi sağlanmaktadır. Bu kapsamda; kasten yaralama (madde 86), ısı-

rarlı takip (madde 123/A), işkence (madde 94), eziyet (madde 96), çocukların cinsel istismarı (madde 103) suçlarında avukat görevlendirilecektir.

Takdiri indirim nedenlerinin sınırlandırılması da yapılan mevzuat değişikliklerindendir. Takdiri indirim nedenleri, Türk Ceza Kanununun 62'nci maddesinde düzenlenmiştir. Maddede sayılan nedenler yanında “gibi hususlar” denilerek hâkimin takdir yetkisi genişletilmiştir. Düzenlemeyle, takdiri indirim nedenleri belli konulara münhasır kılınarak tahdidi hale getirilmekte ve maddenin uygulama alanı sınırlandırılmaktadır. Takdiri indirim nedeni olarak sadece; failin geçmişi, sosyal ilişkileri, fiilden sonraki ve yargılama sürecindeki pişmanlığını gösteren davranışları ve cezanın failin geleceği üzerindeki olası etkileri göz önünde bulundurulabilecektir. Failin pişmanlık içermeyen davranışları, takdiri indirim nedeni olarak kabul edilmeyecektir. Failin salt indirim almaya yönelik duruşmadaki şekli tutum ve davranışları, takdiri indirim nedeni olarak dikkate alınmayacaktır. Failin kılık ve kıyafetine özen göstermesi, takım elbise giymesi, kravat takması gibi şekli davranışları indirim nedeni olarak kabul edilmeyecektir. Takdiri indirim uygulanması halinde, gerekçeleri kararda mutlaka gösterilecektir.

II

Kadına Yönelik Şiddette Sosyal, Psikolojik ve Kültürel Boyut

1950’li Yıllardan Günümüze Kadına Yönelik Ölümçül Şiddet Haberlerinde Kadın İmgesi ⁴

1950’li yıllardan günümüze kadar Milliyet Gazetesi’nde yayımlanan kadına yönelik ölümçül şiddet haberleri belirli bir metodolojiyle incelenerek toplumdaki ve toplumu oluşturan bireylerin zihnindeki kadın imgesiyle, kadına yönelik ölümçül şiddet arasında ne tür bir ilişki olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

Farklı dünya görüşlerini yansıtan gazetelerde kadına yönelik ölümçül şiddet haberlerindeki kadın imgesi hakkında değişiklikler olabilmektedir. Bu çalışmada iki sebepten ötürü Milliyet gazetesi seçilmiştir. Milliyet gazetesinin toplum muhayyilesi ve kadın-erkek ilişkileri çerçevesinden bakıldığında toplumun ortalamasını yansıttığı düşünülmektedir. Milliyet gazetesi, Abdi İpekçi’den Zülfü Livaneli ve Duygu Asena’ya kadar çok farklı kişilerin yazdığı bir gazetedir. İkinci sebep olarak da teknik açıdan dolayı bu gazete seçilmiştir. Diğer gazetelerin arşivlerine bu kadar kolay ve ayrıntılı bir şekilde ulaşmak kolay değildir.

⁴ Bu bölüm büyük ölçüde Prof. Dr. Coşkun Taştan’ın Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı’nda yapmış olduğu konuşmadan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Örneğin, Hürriyet gazetesi de bu araştırma için tercih edilebilirdi ancak Hürriyet gazetesinin 1950'lere giden eski arşivlerine ulaşmak bu kadar kolay değildir. Gerçekten de farklı dünya görüşüne sahip gazeteler kadına yönelik ölümcül şiddet haberleri noktasında birbirlerinden ayrışabilmektedir. Konuya ilişkin farklı ifadeler görülebilmektedir. Sonuç olarak bakıldığında, toplumun sosyolojik muhayyilesini yansıtmaları açısından Milliyet gazetesinin seçildiği ifade edilebilir.

Günümüz modern toplumlarında genel olarak kadına yönelik şiddetin özel bir şiddet türü olduğunda fikir birliğine varıldığı söylenebilir. Ancak, bu şiddetin çoğu zaman şikâyet edildiği gibi kadının, toplumların muhayyilesinde ikinci sınıf bir konuma oturtulmasından mı yoksa daha başka dinamiklerden mi kaynaklandığının analiz edilmesi gerekmektedir.

Gerek uluslararası gerekse de ulusal düzeyde, kadınların modern dünyada kamu politikaları ve hukuki açıdan bugün bilinen statülerine ulaşmalarını sağlayan pek çok önemli gelişme meydana gelmiştir. Bir başka ifadeyle, kadınların statüsünü doğrudan ve dolaylı yoldan etkileyen birtakım gelişmeler mevcuttur. Kadınların dünyadaki ve Türkiye'deki statüsünü değiştiren önemli sosyolojik dinamikler arasında göç, kentleşme, sanayileşme, modernleşme ve küreselleşme gibi temel başlıklardan söz edilebilmesi mümkündür.

1950'li yıllardan günümüze kadar Milliyet gazetesinde yayımlanmış kadına yönelik ölümcül şiddet haberleri belirli bir örneklem çerçevesinde ve belirli bir sistematikte seçilerek incelenmiş ve bu haberler üzerinden bir söylem analizi yapılmıştır. Söylem analizi metodolojik olarak; kim konuşur veya kim söyler, kime söyler, ne söyler ve hangi etki araçlarını kullanır sorularına cevap vermeye çalışmaktadır. Benzer bir metodoloji de

Milliyet gazetesinde yayımlanmış kadına yönelik ölümcül şiddet haberleri araştırmasına uyarlanmıştır.

Araştırmanın daha sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi için üç ana parametre belirlenmiştir. Bu parametrelerden ilki haberin perspektifidir. Milliyet gazetesinde yayımlanmış olan haberlerin toplumun gözüyle mi, kurbanın ya da maktulün gözüyle mi ya da fail veya şüphelinin gözüyle mi yazıldığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

Haberlerin incelenmesinde kullanılan bir diğer parametre ise fail veya şüpheli ile ilgili olan parametredir. Failin, haber başlığı veya metninde geçen ifadeler bağlamında nasıl tasvir edildiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Failden kimi zaman eş, kimi zaman koca, kimi zaman canı, kimi zaman da katil olarak bahsedilmiş olsa bile özellikle 1950’li yıllardan 1980’li yıllara kadar yayımlanmış olan haberlere bakıldığında onun aslında suça tahrik edilmiş ve tabiri caizse kadın yüzünden cinayete sürüklenmiş bir mağdur şeklinde tasvir edilmiş olması dikkat çekicidir.

Üçüncü ve son parametre ise maktul ya da kadın parametresidir. Haber başlığında ve metninde tıpkı bir önceki parametrede failin nasıl tarif edildiğinin incelendiği gibi bu parametrede de maktul ya da kadının nasıl tarif edildiğine bakılmıştır. Maktul kadının bazen “koyun gibi” tabiriyle tarif edildiği görülmüştür. Örneğin, “koyun gibi kesti” ifadesi haberde kullanılarak maktul kadının bir koyuna benzetildiği ifadeler söz konusudur.

Genel bir çıkarım olarak, günümüze doğru gelindikçe haber metinlerindeki söylem düzeyinde kadın ile erkek arasındaki eşitliğin arttığı ve kadını ikinci sınıfa iten dilin giderek azaldığı değerlendirilmektedir.

Söylem analizi yaparken, Milliyet gazetesinde yayımlanmış olan haberler 1950-59, 1960-69, 1970-79 gibi yıl aralıklarına ayrılarak gruplandırılmıştır.

Yapılan çalışmadaki örnekler dahilinde en eski tarihli kadına yönelik öldürücü şiddet haberi “Aşk cinayeti: Bir İhtiyar Katil Oldu” başlığını taşımaktadır. Haber, 11 Mayıs 1950 tarihinde yayımlanmıştır. Haberin alt metninde ise “17 yaşındaki evli kiracısına âşık olan emekli çavuş zavallı kadını mutfakta üç kurşunla bir anda öldürdü” ifadesi bulunmaktadır. Haber, yukarıda bahsedilen üç temel parametre dahilinde incelenmiştir. Haberin, erkeğin perspektifiyle yazılmış olduğu oldukça açıktır. Perspektif incelemesi yapılırken haberlerin genel olarak uluslararası literatürde “active voice” olarak geçen etken yapı ile yazıldığı görülmüştür. Bu haberde de etken yapı kullanılmıştır. Erkeğin perspektifiyle, fail veya şüpheliden “ihtiyar aşık” şeklinde bahsedilmiştir. Maktulden, yani kadından, ise zavallı diye söz edilmiştir.

12 Mayıs 1950 tarihinde yayımlanmış bir diğer haber ise “Bir Adam Karısını Koyun gibi Kesti” başlığını taşımaktadır. Haber metninde ise “Kırıkkale’nin Kara Ali köyünde tüyler ürpertici bir cinayet işlenmiş ve kıskanç bir koca karısını koyun keser gibi bıçakla boynundan keserek öldürmüştür” ifadesi kullanılmıştır. Bu haber de erkek perspektifiyle yazılmıştır. Fail veya şüpheli kıskanç koca şeklinde tasvir edilirken, maktulden de koyun benzetmesiyle söz edilmektedir.

Bu çalışma yapılırken 5000 civarında haber bulunmuştur. Bulunan haberlerin tamamı sistematik bir şekilde incelenmiş ve sadece kurbanın kadın olduğu haberler seçilerek bu çalışma oluşturulmuştur.

14 Mayıs 1950 tarihli bir başka haber ise “Genç Karısını Boğan Adam” başlığıyla yayımlanmıştır. Haberin alt metninde “Karakola teslim olan Sabahattin Kaçar, mahkemede bir şey hatırlamadığını söylüyor” ifadesine yer verilmiştir. Haberin erkeğin perspektifinden yazıldığı görülmektedir. Haberde fail veya

şüpheliden “Adam” diye bahsedilmektedir. Maktul ya da kadından ise “Genç Karı” diye söz edilmektedir.

26 Kasım 1959 tarihine ait bir haberde “Bir genç, Kız Kardeşini Öldürdü” başlığına yer verildiği gözlemlenmiştir. Haber metninde “Cinayete, ağabeyin, kardeşini sevgilisi ile yakalaması sebep oldu” ifadesi kullanılmıştır. Haber erkek perspektifinden hazırlanmıştır. Fail veya şüpheliyi tanımlamak için “Genç” ifadesine yer verilmiştir. Maktul ya da kadın da “Sevgilisi ile Yakalanan Kız Kardeş” olarak tanımlanmıştır. “Yakalanan” sözcüğünün, kadını eleştiren ya da maktulü kadın olduğu için ikinci sınıf bir konuma yerleştiren bir söylem olduğu değerlendirilmektedir.

1950 ve 1959 yılları arasında yayımlanan haberlerde genel olarak maktul kadını suçlayan, kadını değersiz gösteren, erkek perspektifinden telif edilmiş, zanlı erkeği haber metninin satır aralarında mazur gösteren, şiddeti ve faili yeterince kınamayan bir söylemin hâkim olduğu gözlemlenmiştir. Sonraki yıllarda, özellikle 1980’li yıllardan sonra ise, kadına yönelik şiddetin yavaş yavaş belirli bir terminolojiyle kavramsallaştırıldığı ve her ne kadar yine satır aralarında erkeği mazur gösterici ifadelerle yer verilse de zaman zaman erkeğin eleştirildiği ifadeleri de gözlemlemek mümkün olacaktır.

1960-69 yılları arasında Milliyet gazetesinde kadına yönelik ölümcül şiddete ilişkin ilk haber “İzmir’de bir senede 41 cinayet işlendi” başlığıyla 3 Ocak 1960 tarihinde yayımlanmıştır. Haber metni ise “Vilâyetimizde geçen yıl 41 cinayet işlenmiştir. Basit sebeplerden ve ekseriya kadın yüzünden çıkan kavgalardan doğan cinayetlerin sekizi eylül ayında işlenmiştir” diye devam etmektedir. Bu haberde genel olarak bir önceki yılda işlenen tüm cinayetlerden söz edilmektedir. Haber metninin kuruluş şekline bakıldığında zaman ise “Basit sebeplerden ve ekseriya kadın yüzün-

den çıkan kavgalardan doğan cinayetler” şeklinde yapılan vurgu dikkat çekmektedir. Bu haber de önceki on yılda yayımlanmış haberler gibi erkek perspektifi taşımaktadır. Fail ya da şüpheli ise önceki bir yılın tamamından bahsedilen bir haber olması nedeniyle belirsizdir. Haber metninde maktul ya da kadından ise cinayete yol açan basit neden olarak bahsedilmektedir.

Bu dönemde incelenen bir başka haber ise “Karısının Başını Balta ile Uçurdu” başlığıyla verilirken, haber metninde ise “Bir adam, üç aylık karısının balta ile başını gövdesinden ayırmıştır” şeklinde bilgilendirmede bulunulmuştur. 5 Ocak 1960 tarihini taşıyan haberde ilginç bir şekilde işlenen bu cinayetin yılın ilk cinayeti olduğu ifade edilmektedir. Bu dönemde, yılın ilk cinayeti şeklinde ifadelerin gazetelerde sıkça yer aldığını belirtmek gerekmektedir. 1980’li yıllara kadar buna benzer ifadelere pek çok kez gazetelerde yer verilmiştir. Yine erkek perspektifinden yazılmış bu haberde failden bir adam” diye söz edilirken, maktul ya da kadından ise “adamin karısı” diye bahsedilmektedir.

1960-1969 yılları arasında yayımlanan haberlerde yukarıda bahsedilen habere benzer pek çok haber bulunmuştur. Örneğin, 7 Ocak 1965 tarihli bir başka haberde ise “Geçen Yıl İçinde 40 cinayet İşlendi” başlığı kullanılmıştır. Bu dönemde, her yılın özellikle ocak ayında buna benzer haberler yayımlanmıştır. “Cinayetlerin sebebi genellikle kadın ve alacaktır” şeklinde bir ifadenin geçtiği haber metni incelendiğinde ise erkek perspektifi kullanılmasına devam edildiği, fail veya şüpheli olarak belirsiz bir erkeğin gösterildiği, kadının “cinayet sebebi” olarak tanımlanarak alacak meseleleriyle yan yana konulduğu ve bu şekilde suçu meşrulaştırıcı bir nedenle bakıldığını düşündüren bir söylem kullanıldığı göze çarpmaktadır.

1960 ve 1969 yılları arasında yayımlanan kadına yönelik ölümcül şiddete ilişkin haberlere bakıldığında, yine önceki yıl-

lara benzer bir söylemin haber başlıklarına ve metinlerine hâkim olduğunu değerlendirmekle beraber şiddetin ve failin kısmen kınandığı; haber başlık ve içeriklerinde kimi zaman kadın perspektifine yer verildiği, kadını zaman zaman kollayan bir yaklaşımla telif edilen bir söylemin göze çarptığını ifade edebilmek mümkündür.

1970 ve 1979 yılları arasında kadına yönelik ölümcül şiddetle ilgili çıkan ilk haber “Yurdun Çeşitli Yerlerinde İşlenen Cinayetlerde 6 Kişi Öldü” başlığını taşıırken, haber metninde ise “3 günlük nişanlı kıza tecavüz edip astılar. 17 yaşındaki genç kızı öldüren meçhul katiller olaya intihar süsü vermek istediler” şeklinde ifadelerle olaylar hakkında detay bilgi verilmiştir. Bu dönemde çıkan haberler, 1950’li yıllardaki haberlerle kıyaslandığında haber vurgusunun biraz daha olayın kendisine kaydığı gözlemlenmektedir. Bu nedenle, haber perspektifinin tam olarak toplumun perspektifinden veya kamunun perspektifinden değil ama daha nötr bir pozisyonda hatta belki de objektif pozisyonda olduğu ifade edilebilmektedir. Haberdeki satır aralarında fail veya şüpheliden “meçhul katiller” şeklinde bahsedilirken, maktul kadın ise “17 yaşında, 3 günlük nişanlı genç kız” olarak tarif edilmektedir.

1970’li yıllarda, özellikle o dönemin sağ-sol davaları göz önünde bulundurulduğunda ve genel siyasi atmosferin de etkisi de düşünüldüğünde, failin sosyal statüsüyle ilgili vurgu yapılırken “işçi” sözcüğünün kullanıldığı birkaç adet haber tespit edilmiştir. Örneğin, 17 Nisan 1974 tarihinde yayımlanmış olan “Bir İşçi Ayrı Yaşadığı Karısını ve Kaynanasını Öldürdü” başlığını taşıyan bir haberde bir işçinin ayrı yaşadığı karısını ve kaynanasını öldürdüğü, kayınpederini ise ağır yaraladığı belirtilmiştir. Nötr bir perspektif taşıırken fail veya şüphelinin bir işçi olarak anlatıldığı haberde, maktul ya da kadından “ayrı yaşadığı karı-

sı” şeklinde bahsedilmiştir. Burada kullanılan “karı” sözcüğünün aşağılayıcı bir tabir olarak karşımıza çıktığı söylenilebilmektedir. Zira, günümüz modern toplumlarında artık çoğunlukla “eş” sözcüğü tercih edilmektedir. 12 Aralık 1975 tarihine ait bir haber “Karısını Önce Parçaladı, sonra da İğne ile Dikerek Birleştirdi” başlığını taşımaktadır. Haber metninde cinayetin nasıl işlendiği anlatılırken, “Belediye elektrik santralında çalışan Vasfi G. adındaki bir işçi, önceki gece banyoda yıkanan eşi Mükribe Gümüş’ü balta ile parçaladı” ifadelerine yer verilmiştir. Nötr bir perspektife sahip olan bu haberde fail veya şüpheli işçi olarak tanımlanmakta, maktul kadından ise “karısı” olarak söz edilmektedir.

1970 ve 1979 yılları arasında yayımlanmış kadına yönelik ölümcül şiddet hakkındaki haberler incelendiğinde, yayımlanan bu haberlerin önceki yıllara kıyasla daha fazla kadın perspektifine dayalı olduğu ve kadını zaman zaman kollayan bir yaklaşımla telif edilmiş bir söyleme yer verildiği değerlendirilmektedir.

Uluslararası anlamda gerek Birinci ve İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’daki kadının statüsüyle ilgili tartışmalar, gerekse de Türkiye’deki İkinci Meşrutiyet döneminde başlayan feminist hareketler ve Türkiye’nin modernleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan kentleşme, demografik değişimler, değişen aile yapısı, evlilik yaşının her geçen gün giderek ertelenmesi, boşanma oranlarının artması ve evlilik oranlarının azalması gibi tüm bu sosyolojik gelişmelerin kadın imgesini tarihsel süreçte farklı yönlerden etkilediği yönünde bir analiz yapmak yerinde olacaktır.

1970’li yıllardan 1980’lere doğru gelinirken, ülkede yaşanan terör olayları ve yine benzer şekilde günlük hayatı yakından etkileyen sağ-sol siyasi davalarının da kadın-erkek ilişkilerine bir şekilde yansıtacağı ve bir çeşit şiddet iklimi doğuracağı düşünülebilmektedir.

1980’li yıllarda kadına yönelik ölümcül şiddet hakkında gazetelerde yayımlanmış haberlerdeki kadın imgesi araştırılırken o dönemi anlatan çok ilginç bir gelişmeyle karşılaşmıştır. Çankırı ilinde yaşanan bu gelişme dönem içerisindeki kadın imgesinin anlaşılması açısından önemli bir örnek olarak ön plana çıkmaktadır. 1985 yılında Çankırı’da hamile bir kadın, eşinin kendisine şiddet uyguladığı gerekçesiyle mahkemeye başvurmuştur. Çankırı Asliye Hukuk Mahkemesi Hâkimi Mustafa Durmuş ise şiddetli geçimsizlik sebebiyle açılan bu boşanma davasında, davacının davasının reddine ilişkin karar vermiştir. Yayımlanan gerekçeli kararda “Karının sırtını sopasız, karnını sıpasız bırakmamak gerek” tabirine yer verilmiştir. Mahkemenin karar tarihi 10 Eylül 1985, karar numarası ise 1985/254’tür. Çankırı Asliye Hukuk Mahkemesi Hâkimi Mustafa Durmuş tarafından verilen bu gerekçeli karar, o dönemdeki kadın imgesi hakkında araştırmacılara sosyolojik olarak ipuçları vermektedir.

Dava sonucunda verilen gerekçeli kararın Milliyet Gazetesi de dahil olmak üzere birçok basılı medya organında yayımlanarak kamuoyunun dikkatini çekmesi üzerine 1987 yılında feminist örgütler harekete geçmiştir. Feministler tarafından bu gerekçeli mahkeme kararına ve kararı veren hâkime yönelik ağır tepki gösterilmiştir. Feministlerin tepkisi de medyada yer bulmuştur. 4 Nisan 1987 yılında Milliyet gazetesinde yayımlanan ve “Feministler Hâkimden Davacı” başlığını taşıyan bir haberde kadın hakları savunucusu 20 feminist kadının mahkeme kararında ““karının sırtını sopasız, karnını sıpasız bırakmamak gerek” deyimini kullanan hâkim aleyhine biner liralık tazminat davası açtığı belirtilmiştir. Bu haber dönemin ruhunu okuyucuya yansıtmak açısından önem taşımaktadır. Bahsedilen haber, hukuk sistemi, genel geçer örf ve âdet kuralları, kamu politikaları ve feminist örgütler bağlamında, hangi aktörlerin bu olayda nasıl

duruşlar sergilediğini özetlemekte ve 1980’lerdeki kadın imgesini yansıtmaktadır.

Kadına yönelik ölümcül şiddet haberlerinde zaman zaman “Aşk Cinayeti” veya “Namus Cinayeti” gibi tabirler kullanıldığı görülmektedir. Ancak 8 Ağustos 1985 tarihine ait bir haberde ise “Ruj Cinayeti” tabiri kullanılmıştır. “Evden Kaçan Kız Kardeşi-ni Delik Deşik Etti” başlıklı haberde Ahmet K. isimli şahsın 15 yaşındaki kız kardeşi Hanife’yi bir gecekonduya yaptığı baskında 3 erkekle birlikte yakaladığına ilişkin detay verilmiştir. Erkek perspektifiyle hazırlanan haberde fail ya da şüpheli kendi adıyla anılmaktadır. Maktul ya da kadından “3 erkekle yakalanan kız kardeş” şeklinde bahsedilmektedir. Kentleşmeyle birlikte yaşanan kadın-erkek ilişkilerindeki veya cinsiyet ilişkilerindeki dönüşüm kapsamında, 1980’lerden sonra “yasak aşk”, “aşk cinayeti” ve “namus cinayeti” gibi kavramlara sosyolojik zeminin hazır durumda olduğunu gösteren bir haber niteliği taşımaktadır.

1980’li yıllarda gazetelerde yayımlanmış o dönemin simgesel kadın cinayetlerinden biri ise meşhur Bergen isimli arabesk sanatçısının öldürülmesiyle ilgilidir. Bu cinayet sonrasında yapılan haber anlatımlarındaki söylemler açısından bakıldığında yavaş yavaş kadın perspektifinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bunu, sembolik bir gelişme olarak değerlendirmek mümkündür. Daha sonra filmi de çekilen bu cinayet olayının haber metinlerinde ilk defa ciddi anlamda kadın perspektifinden söylem geliştirilerek anlatıldığı ve erkekler için kadınlarla fenomenoloji bağlamında özdeşleşmenin yolunu açan bir gelişme olduğu söylenebilir.

1980 ve 1989 yılları arasında kadına yönelik ölümcül şiddet haberlerine genel olarak bakıldığında, “Namus Cinayeti” kavramının 1980’lerin ortalarından itibaren konuyla ilgili yayımlanan haberlerde sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. “Namus Cinaye-

ti” veya “Aşk Cinayeti” başlığıyla yapılan haberlerde genellikle maktul cinsel saldırı ile suçlanan bir erkek, katil ise cinsel saldırıya maruz kaldığını iddia eden kadın veya kadının bir akrabasıdır. Bu dönemde yayımlanan haberlerin önceki yıllara göre daha fazla kadın perspektifine dayalı olduğu ve kadını zaman zaman kollayan bir yaklaşımla telif edilen bir söylemin kullanıldığı göze çarpmaktadır.

1990’lı yıllarda yayımlanan kadına yönelik ölümcül şiddet haberlerine bakıldığında ise okuyucunun karşısına 8 Ocak 1990 tarihli ve “Kıskanç Kocaya 2 kez İdam İstemi” başlığını taşıyan bir haber çıkmaktadır. Haberden de anlaşılacağı üzere idam cezası Türkiye’de uygulanmaktayken kıskançlık nedeniyle işlendiği iddia edilen cinayet suçundan dolayı bir fail veya şüpheli kocanın yargılanabildiği görülmektedir. Bu noktada idam cezasının tartışmalı bir konu olduğu ifade edilebilir. Günümüzde zaman zaman kadına cinayet suçu işleyenlere yönelik olarak idam cezası getirilmesine ilişkin tartışmalar yaşanmaktadır. Kadın cinayetlerini işleyen faillerin ise yaklaşık yüzde 17’sinin zaten kendisini öldürdüğü tespit edilmiştir. Yani, bu suçu işleyenlerin bir kısmı en büyük ceza olan ölüm cezasını kendilerine vermektedir. Bu sebepten dolayı, cezaı artırmanın bu suçun işlenmesini engellemedeki rolünün çok tartışmalı olduğu sonucuna varılabilmektedir.

1990 ve 1999 yılları arasında yayımlanan kadına yönelik ölümcül şiddet haberleri hakkında genel bir değerlendirme yapıldığında, özellikle “Töre Cinayeti” tabirinin 1990’lı yılların ortalarından itibaren kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Örneğin, Milliyet Gazetesi’nin arşivindeki haberler tarandığında “Töre Cinayeti” başlığını taşıyan en eski haberin 8 Nisan 1996 tarihinden yayımlandığı anlaşılmaktadır. Haber metinleri incelendiğinde ise töre cinayeti nedeniyle işlenen cinayet ve benzeri suçlardan dolayı 1999 yılına kadar Türk Ceza Kanunu’na

göre indirim yapılmakta olduğuna yönelik ifadeler söz konusudur. 1990'lı yıllarda kadına yönelik ölümcül şiddet haberlerinin önceki yıllarda yayımlanan haberlere kıyasla daha fazla kadın perspektifine dayalı olduğu, kadını çoğunlukla kollayan, genel anlamda şiddete ve özel olarak da kadına yönelik şiddete karşı duruş sergileyen bir söylem gözlemlenmiştir.

2000'li yıllara gelindiğinde ise kadına yönelik ölümcül şiddet haberlerinde daha önceki yıllarda yayımlanmış olan haberlerde kullanılan söyleme göre oldukça büyük değişiklikler meydana geldi ifade edilebilmektedir. 2000 ve 2009 yılları arasındaki haberlerde genellikle toplum ve kadın perspektifine dayalı, kadını çoğunlukla kollayan, genel anlamda şiddeti eleştiren ve kadına yönelik şiddetle ilgili farkındalık amacı güden bir söylem hâkimdir.

Özellikle Milliyet Gazetesi'nde Zülfü Livaneli ve Duygu Asena gibi yazarlar kadın perspektifiyle yazılar kaleme almıştır. Küresel gelişmelerin ve uluslararası medyada şiddet konularını işleyen yazıların da rüzgârıyla birlikte, ulusal medyada da şiddet konusuna eleştirel bir vurgu yapılmış ve sinema, televizyon ve medyada şiddetle ilgili çok fazla haber ve filmlerin yer almasına yönelik eleştirilerde bulunulmuştur. Bu gelişmeler, genel olarak şiddet ve özel olarak da kadına yönelik şiddete ilişkin toplumda genel olarak bilincin daha fazla arttığını göstermek açısından son derece önemlidir.

Benzer şekilde 2010 ve 2022 yılları arasında yayımlanan kadına yönelik ölümcül şiddete dair haberlerde de çoğunlukla toplum ve kadın perspektifine dayalı, kadını genel olarak kollayan, kadının güvenliğini ön plana çıkaran, kadına yönelik ölümcül şiddet konusunda duyarlı ve devletin bu konudaki koruma görevini hatırlatan bir söylem başat durumdadır.

1950’li yıllardan günümüze kadına yönelik ölümcül şiddet haberlerindeki kadın imgesinin incelendiği bu araştırmaya başlanırken “Türkiye’de kadına yönelik ölümcül şiddete dair anlatılarla kadının sosyal statüsündeki değişimler arasında ne tür bir etkileşim var?” şeklindeki araştırma sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır. Araştırma sorusunda etkileşim sözcüğü kasıtlı olarak tercih edilmiştir çünkü bu iki bileşen arasında bir neden-sonuç ilişkisi kurmak doğru olmayabilir. Yani, ikinci sınıf vatandaş olarak görüldüğü için kadına şiddet uygulandığı veya öldürüldüğü şeklindeki genel geçer yargının yanlış olabileceği düşünülmektedir. Kadına yönelik ölümcül şiddet ile kadının sosyal statüsü arasında bir ilişki mevcuttur ancak bu ilişkinin bir neden-sonuç ilişkisi olabileceği konusu tartışmalıdır. Şiddet, sadece erkeklerin değil bir tür olarak tüm insanların doğasında olan bir gerçekliktir. ABD’li psikolog Steven Pinker’ın da “Doğamızın İyilik Melekleri” adlı kitabında anlattığı gibi insan yüzbınlerce yıllık bir sürecin sonucunda; eğitim, kültür, evrimsel süreç ve sosyoloji gibi türümüzü etkileyen önemli öğelerde yaşanan uzun bir sürecin sonucunda şiddetten uzaklaşan bir sürece giriş yapmıştır. Şiddet, büyük ölçüde kültürden bağımsız bir eğilimdir ama şiddeti ve şiddetin etkilerini önleme ve kontrol altına alma; şiddetle mücadele etme mekanizmaları kültürün bir parçasını oluşturmaktadır ve geliştirilebilir yapıdadır. Dolayısıyla, şiddet önlenabilir bir suçtur. Kadına yönelik şiddet de yaşlıya yönelik şiddet de ve erkeğe yönelik şiddet de önlenabilir. Şiddetin önlenabilir olması gerçeğinden hareketle tüm kamu politikaları ve devlet gücünün devreye sokulması gerekmektedir.

1950’lerden günümüze kadar pek çok şey değişmesine rağmen kadına uygulanan fiziksel şiddetin değişmediği söylenebilir. Gerçekten de 1950’li yıllardan günümüze kadar kadına yönelik şiddetin boyutları ve şekli pek fazla değişmemiştir ama bu sü-

reçte yayımlanan konuya ilişkin haberlere ve bu haberlerdeki kadın imgesine bakıldığında kadına yönelik şiddetle ilgili söylem, algı ve tutumla ilgili ciddi değişiklikler olmuştur. Bu bağlamda, kadına yönelik ölümcül şiddet haberlerinde, kadın ve toplum perspektifi haber söylemlerine derç edilmiştir. Konuya ilişkin yapılan haberlerde, şiddet faili hakkındaki olumsuz yargılar ön plana çıkarılmıştır. Ölümcül şiddetin meşru nedeni olmayacağı düşüncesi yayımlanan haber söylemlerine sirayet etmiştir. Maktulün ya da kadının, cinayetin “nedeni” değil, “kurbanı” olduğu düşüncesi söylemsel düzeyde kabul görmüştür. Devletin ve toplumun, kadına yönelik ölümcül şiddeti önlemede sorumluluğu olduğu fikri geliştirilmiştir.

6284 Sayılı Kanunun Sosyal ve Kültürel Açıdan Değerlendirilmesi⁵

2012 yılında kabul edilip aynı yıl içerisinde Resmî Gazete’de yayımlanan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’da, “Bu Kanunun amacı; şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir” şeklinde bir tanım yapılmıştır. Kanun metninden de anlaşılabileceği üzere sadece kişinin şiddet görmüş olması önemli değil, şiddete uğrama tehlikesi içinde olması dahi kanunun uygulanması açısından esastır. Bu nedenle, 6284 sayılı kanun şiddetin önlenmesi açısından da oldukça önemlidir. Kanun uygulanırken kadına yönelik pozitif ayrımcılığın uygulanması gerekmektedir. Akademik veriler incelendiğinde, kadına yönelik şiddetin sadece

⁵ Bu bölüm büyük ölçüde Dr. Öğr. Üyesi Yasemin Güllüoğlu’nun Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı’nda yapmış olduğu konuşmadan yararlanılarak hazırlanmıştır.

gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerde değil, aynı zamanda gelişmiş ve modern olarak kabul edilen ülkelerde bile fazlasıyla olduğu görülmektedir. Şiddetin rengi ülkelerin gelişmiş düzeyine göre veya bireylerin sosyoekonomik seviyesine göre değişiklik gösterebilmektedir. Şiddet kavramı ifadesi kullanılırken bireylerin aklına ilk olarak fiziksel şiddet geliyor olmasına rağmen üniversite mezunları gibi eğitilmiş ve kültürlü olarak kabul edilebilen şiddet failleri tarafından uygulanan şiddetin ise daha farklı bir yapıya sahip olduğu söylenebilmektedir.

Kadına yönelik şiddeti doğuran temel iki nedenin, eğitimsizlik ve ekonomik sıkıntılar olduğu ifade edilebilir. Eğitimsizlikten kastedilen şey şiddet uygulayan bireyin okula gitmediği veya üniversite okumadığından çok ailede aldığı ilk eğitimin niteliğiyle ilgilidir. Kadına yönelik şiddete neden olan bir diğer neden ise ekonomik problemlerdir. Israrla çalışıp evinin geçimini sağlamaya çalışan, ailede maaşa sahip tek birey olan ve bu gelirin de asgari ücret seviyelerinde olduğu baba figürüyle; temizlik, çocukların bakımı, market alışverişi gibi işlemleri yapan anne figürü arasında ailenin artan giderlerini ve ihtiyaçlarını karşılamak noktasında, ekonomik yetersizlik nedeniyle gerilimler yaşanabilmektedir. Bu gerilim, kadına yönelik şiddetle sonuçlanabilmektedir. Bu durum, gelir seviyesinin göreceli olarak düşük olduğu Güneydoğu Anadolu veya Doğu Anadolu gibi bölgelerle sınırlı kalmamaktadır. Özellikle, büyükşehirlerde de bu sebeplerden dolayı yaşanan kadına yönelik şiddet haberleri görülebilmektedir. Bunun nedeni ise büyükşehirlerdeki ekonomik sıkıntıların diğer küçük şehirlere göre daha fazla olmasıdır.

Eğitilmiş bireylerin uyguladığı en ağır şiddet psikolojik şiddettir. Bu durum yaşanan boşanma vakalarında görülmektedir. Adli tıp uzmanları tarafından, kadının psikolojik şiddete uğradığı, kadına yönelik olarak “Sen bir işe yaramazsın”, “Sen nasıl bir

kadınsın”, “Okudun da adam mı oldun” gibi kadını aşağılayıcı, küçük görücü ve kadını kadın olduğu için yargılayıcı ifadelerin kullanıldığı vakaların yaşandığı ifade edilmektedir. Uygulanan psikolojik şiddetin sonucunda 6284 sayılı kanuna başvurularak uzaklaştırma kararı çıkartılabilmektedir. Ancak, bu kararın devam ettirilmesi veya başka bir karar verilmesi durumunda adli tıp uzmanları tarafından kadının şiddete maruz kaldığı için travma ve veya korku içerisinde olduğu, o eve girmek istemediği veya çok ağır bir travma içerisinde olduğundan dolayı dışarıya çıkmak dahi istemediğine ilişkin hazırlanan raporların uygulanan şiddetin fiziksel değil psikolojik şiddet olmasından dolayı önemsenmeyerek geri çevrildiği belirtilmektedir. Şiddeti yalnızca fiziksel olarak görerek kadına yönelik şiddet hususunda toplumsal ilerleme şansının kaybedildiğine yönelik değerlendirmelerde bulunmaktadır. Uygulanan şiddet nedeniyle kadının mutlu olmaması durumunda çocuğun da mutlu olmadığı, bu durumun genel olarak aileye yansıdığı ve bunun sonucu olarak da aile birliğinin çatırdadığı ifade edilmektedir.

Şiddetin aile içerisinde de öğrenildiğinin altını çizmek gerekmektedir. Ortaokul veya liselerdeki rehberlik ve psikolojik danışmanlık görevlileri tarafından okulda arkadaşlarına şiddet uygulayan çocukların bunu büyük oranlarında ailelerinden öğrendiği söylenmektedir. Evde baba figürünün anne figürüne yönelik uyguladığı şiddet ya da büyük kardeşin küçük kardeşe uyguladığı şiddet, çocuk tarafından öğrenilerek içselleştirilmektedir. Çocuk, güçsüz veya zayıf olanın güçlü olanın şiddetine uğradığını görmektedir. Şiddeti bu bağlamda öğrenen çocuğun da akranlarına yönelik şiddet uyguladığı göze çarpmaktadır. Evde şiddeti görerek öğrenmeyen çocuklar ise, okuldaki akranları tarafından şiddete uğradığında bu durumu yadırgamaktadır. Şiddetin yaşandığı bir ailede yetişmiş çocuk ise akranı tarafın kendisi-

ne uygulanan şiddete karşı şiddetle karşılık vermektedir. Çocuk, ailede şiddeti görerek öğrenip içselleştirdikten sonra bu kültürel sorunun sadece okulda öğretmenlerin çabalarıyla giderilmesi ise oldukça zorlu bir görevdir.

Kültürel faktörler, bireylerin davranış kodlarını oluşturabilmektedir. Sosyoekonomik seviyeleri ne kadar farklı olursa olsun birçok birey yetiştiği ailede fiziksel veya psikolojik şiddeti yaşamış olabilmektedir. Şiddet doğrudan bireyin kendisine uygulanabildiği gibi, ailenin farklı üyeleri arasında yaşanan şiddet olayları da bireyi yetiştirken etkileyebilmektedir. Evdeki erkek figürü veya baba figürünün ailenin ihtiyaçlarını karşılamaması da ekonomik şiddet olarak ifade edilmektedir. Bu ekonomik şiddetin de çoğu zaman fiziksel şiddete neden olduğu gözlemlenmektedir. Kendisini evin erkeği olarak gören bireyin, ailesine bakamadığı durumda kendisini güçsüz hissettiği, bu durumda gücünü ispatlamak amacıyla şiddete başvurduğu değerlendirilmektedir. Bireylerin bilincine işlenen bu faktörler büyük oranda aileden öğrenilmektedir. Örf ve adetler, yetişilen bölge, kültür ve içerisinde yetişilen aile bu durumu çok yakından etkilemektedir. Konu hakkında çeşitli yasal düzenlemeler yapılsa bile, kişiler yetiştikleri dönemde görerek öğrendikleri davranış kalıplarından kolay kolay vazgeçememektedir. Bu noktada, eğitim önemli bir faktördür.

Kadına yönelik şiddetin önlenmesi hakkındaki eğitimin ilköğretimde ve hatta gerekiyorsa anaokulu seviyesinde başlatılması gerekmektedir. Bu bağlamda, çocuklara adalet, erdem ve ahlak gibi toplumsal değerlerin yeterince öğretilmesine ihtiyaç vardır. Bununla ilgili olarak artık Millî Eğitim Bakanlığı'nın da elini taşın altına koyması gerekmektedir. Kadına yönelik şiddet problemi yalnızca Adalet Bakanlığı ve Aile Bakanlığı tarafından çözülememektedir.

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında karakollara oldukça yoğun başvuru yapılmasına rağmen başvuru yapanlar şiddet görenlerin henüz sadece küçük bir kısmını oluşturmaktadır. Bir kadın olarak veya bir birey olarak şiddete maruz kalmak istemeyen kişilerin resmi makamlara başvuru yapmasında ekonomik bağımsızlık kavramı oldukça önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, ekonomik olarak ayağı yere basan, kanunu ve hukuku bilen kadınlarla ekonomik bağımsızlığı olmayan kadınlar arasında fark bulunmaktadır. Şiddete maruz kaldığı halde ekonomik bağımlılıktan dolayı hala erkekle beraber yaşamaya devam etmek zorunda kalan kadınlar da vardır. Bu kadınlardan bazılarının zaten çocukluk dönemlerinde kendi annelerinin de şiddete uğradığını gördüğü ve bu sebepten dolayı kendileri de evlenince şiddete maruz kalsa bile yuvalarının yıkılmasını istemediklerinden birlikte yaşamaya devam ettiği anlaşılmaktadır. Hatta, şiddete maruz kaldıktan sonra annesinin yanına giden kadınların kendi annelerinin dahi bu şiddeti yeterince önemsemediği durumlar da söz konusudur. Ekonomik, sosyal, psikolojik ve kültürel nedenlerden ötürü bazı kadınların kendilerine şiddet uygulanırsa bile evliliğini devam ettirmeye çalıştığı; bazı kadınların ise birey olmanın bilincinde olarak kendilerine eşleri veya yakınları tarafından uygulanan en ufak bir şiddeti dahi kabul etmeyerek birlikteliklerini sonlandırmayı hedeflediği görülmektedir.

Erkeğin güçlü olduğunu kanıtlamaya çalışması, koruyucu olmak istemesi veya sahip çıkmak istemesi gibi motifler, kadına yönelik şiddete yol açan faktörler arasında nitelenmektedir. Ailenin sosyoekonomik durumu veya eğitim durumu ne olursa olsun kültürel anlamda bakıldığında aile bireylerine cinsiyetleri nedeniyle belirli roller atfedilmektedir. Örneğin, erkeğin iş sahibi olup ailesinin geçimini sağlaması beklenirken, kadının da ev

işleriyle ilgilenmesi genel olarak kabul edilen rolleri oluşturmaktadır. Bu kültürel beklentilerle yetişen çocuklar da ileride büyüyüp kendi ailelerinin kurduklarında, kendi anne veya babalarının rollerini üstlenmeye çalışmaktadır. Kadınlar kendi annelerinin, erkekler ise kendi babalarının davranış kalıplarını tekrarlamaya başlamaktadır. Bireylerin bilinçaltına çocukken işlenen kalıplar yetişkinlik döneminde de devam edebilmektedir. Ancak, bilinçaltına oturmuş bu kültürel kalıplar vasıtasıyla bireylerin kendi çocuklarını eğitmeye çalışması problemler çıkartabilmektedir. Erkeğin de aile içerisinde kendini ispat etmeye çalışması şiddet olaylarına neden olabilmektedir. Kadının daha eğitilmiş olduğu durumlarda bile şiddet olayları yaşanabilmektedir.

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun uygulanırken kanunun ikinci bölümünde belirtilen koruyucu ve önleyici tedbirler alınmaktadır. Ancak, bu koruyucu ve önleyici tedbirlerin uygulanmasında aksaklıklarla da karşılaşmaktadır. Genel olarak bakıldığında, 6284 sayılı kanun uygulanırken karşılaşılan aksaklıkların nedenlerinin kültürel ve toplumsal nedenler olduğu söylenebilmektedir.

Özellikle 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun uygulanırken karşı karşıya kalınan çok eşlilik durumu da enteresan bir konuyu teşkil etmektedir. Özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde 6284 sayılı kanun kapsamında çok eşlilikten dolayı kadınlar uzaklaştırma kararı alırdabilmektedir. Hukuk sistemine göre çok eşlilik kapsamındaki kadınlar resmi olarak evli durumda değildir. Örneğin, bu durumdaki kadınların medeni hukuk kapsamında nafaka gibi bir hakkı bulunmamaktadır çünkü ortada resmi bir evlilik söz konusu değildir. Ancak, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında bu kadınların birlikte yaşadıkları erkeğe karşı hakları bulunmaktadır.

Kadına yönelik şiddete maruz kalan kadınların bir kısmının aile baskısı veya utanç gibi bir takım sosyokültürel sebeplerden dolayı resmi makamlara başvuru yapmadığı veya başvuru yapmayı ertelediği görülmektedir. Bu sosyokültürel faktörlerden dolayı, kadının karakola başvurmadığı veya sığınma evine götürülme teklifini reddettiğine şahit olunmaktadır. Sığınma evlerinin istenilen düzeyde konforlu olmadığına yönelik şikayetler de mevcuttur. Bu noktada, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM) yetkilileri tarafından konu hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Yetkililer tarafından bahsedilen konuk evlerinde kadınlar ve çocukları için 7 gün 24 saat sıcak suyun olduğu, 3 öğün yemeklerin verildiği, çocuk oyun odalarının bulunduğu, çocuk kreşlerinin bulunduğu, görüşme odalarının ayrı düzenlendiği ve çocuklu kadınların bir daire şeklinde yerlerde kalabildikleri belirtilmiştir. Toplu kalınan bu konuk evlerinin konaklama kapasiteleri değişiklik gösterebilmektedir. Değişik sayılardaki kadın ve çocukların bu konuk evlerinde barındırılması gerekmektedir. Hiç birbirini tanımayan insanların beraber kaldıkları zaman anlaşamayabildiği durumlar da söz konusu olmuştur. Konuk evi binalarının bazı odaları az güneş alırken başka diğer odalar çok güneş alabilmektedir. Bununla birlikte, konuk evlerinin konforunun kadınlar ve beraberlerindeki çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde olduğu yetkililerce ifade edilmiştir.

Genel olarak bakıldığında, şiddet gören kadınlar sığınma evine gitmek istememektedir. Sığınma evinin amacı şiddete maruz kalan kadınları şiddet gördüğü mekândan alıp daha güvenli bir mekâna yerleştirmek olsa bile kadınlar niye kendilerinin evlerinden başka bir yere yerleştirildiğini sorgulamaktadır. Kendilerinin evden sığınma evine gönderilmelerinin yerine, şiddeti uygulayan erkeğin evden uzaklaştırılmasını talep etmektedirler.

Bu noktada, erkeklere yönelik olarak uzaklaştırma kararı yetkili makamlarca verilmektedir. Uzaklaştırma kararının verilmesinden bir süre geçtikten sonra yetkililer tarafından kadına telefonla ulaşıp durumu sorulduğunda ise zaman zaman erkeğin eve geldiği ve birlikte yaşamaya devam ettikleri şeklinde durumlarla da karşılaşmıştır. Bu durumu neden bildirmediği veya erkekle aralarının düzelip düzelmediğine ilişkin sorular sorulduğunda ise kadın tarafından, erkekle anlaşmadıkları ama erkeğin kalacak yeri olmadığından dolayı eve gelip yalvarması üzerine eve alındığının ifade edildiği vakalar meydana gelmiştir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM) yetkilileri, kolluk kuvvetleri ve hizmet uzmanlarının görevlerini yerine getirmeye çalışırken yukarıda belirtildiği gibi vatandaşın kaynaklı bazı aksaklıklar da yaşanabilmektedir. Dolayısıyla, kimi zaman 6284 sayılı kanunun uygulanmasında bir takım sıkıntılarla karşılaşıldığını söylemek mümkündür.

6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'un uygulanmasından hem onarıcı hem de önleyici adalet beklenmektedir. Her ne olursa olsun, yaşam hakkının kutsallığı savunulmaktadır. Dolayısıyla, bir kadının yaşam hakkı da son derece değerli ve önemlidir. 6284 sayılı uygulamalarla kadının korunması amaçlanmaktadır ama erkeğe de barınma hakkının sağlanması gerekmektedir. Her erkeğin otele gidecek durumu ya da yanında kalacağı ailesi veya eşi dostu olmayabilmektedir. 6284 sayılı kanunun eksik veya yetersiz olduğu noktalarda iyileştirmeler yapılması tavsiye edilmektedir.

Hegemonik Erkeklik ve Kadına Yönelik Şiddet ⁶

Kadına yönelik şiddette sosyal, psikolojik ve kültürel boyut kapsamında, hegemonik erkeklik kavramı ve kadına yönelik şiddet arasındaki ilişkinin incelenmesi gerekmektedir. Kadına yönelik şiddet sorununun önceliği ve bu soruna çözüm bulmanın aciliyeti sebebiyle her ne kadar bu noktanın kadın çalışmalarının ve kadını odağa alan bakış açısının öne çıktığı bir akademik çalışma alanı kabul edilse de erkeklik üzerine yapılan çalışmalar, literatüre daha derinlikli veriler sunabilmektedir. Erkeklik ve kadınlık rollerinin ve bu roller arasındaki sosyal hiyerarşiyi sebep ve sonuçlarıyla analiz eden erkeklik çalışmalarının ise en önde gelen teorisini Avustralyalı sosyolog Raewyn Connell'in 1970li yıllarda ortaya attığı "Erkeklikler" teorisi oluşturmaktadır. Connell "Erkeklikler" teorisini ortaya atarak erkeklik çalışmalarında tek tür ve evrensel bir erkek kimliğinin olmadığını göstermeye çalışmış, bunda da son derece başarılı olmuştur. Yine Connell ve meslektaşları tarafından 1985 yılında yayınlanan "Towards a New Sociology of Masculinity" (Maskülenitenin Yeni Sosyolojisine Doğru) başlıklı makalede ise bu teori sistematik bir hale getirilmiştir. Böylelikle, tek bir erkeklik değil birçok erkeklik biçiminin toplumsal olarak güç ilişkileri içinde kurgulandığı öne sürülmüştür. Bu noktada, hegemonik erkeklik kavramının, feminist bir kavram olan ataerkillik olgusu ile İtalyan düşünür Antonio Gramsci'nin kültürel denetimi açıklayan hegemonya kavramının sentezi olduğunu söylemek mümkündür. Özetle, hegemonik erkekliği farklı kültür, zaman ve mekanlarda çeşitlilik göstererek erkekler ve kadınlar arasındaki eril ilişkiyi meşrulaştıran, ideal bir erkeklik biçimi üreterek bu idealin dışında kalan

⁶ Bu bölüm büyük ölçüde Doç. Dr. Seda Öz Yıldız'ın Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Çalıştay'ında yapmış olduğu konuşmadan yararlanılarak hazırlanmıştır.

erkeklikleri de etkileyen bir kavram olarak açıklamak mümkündür. Dolayısıyla, hegemonik erkeklik bir idealdir ve erkek olmanın en şerefli ve en “el üstünde tutulan” türüne gönderme yapmaktadır. Buradan hareketle de diğer bütün erkekler kendilerini hegemonik erkek kimliğine göre konumlandırmaktadırlar.

Connell, hegemonik erkeklığı, erkeklik tipleri içerisinde bir hiyerarşi bazında sıralamaktadır. Hegemonik erkeklik en üst düzeydeki ideal erkeklik olarak kabul edilmektedir. Genel olarak kapitalizmle birlikte de yayılan bir kültürel öge içerisinde bu ideal erkeklığe baktığımızda genellikle beyaz ırktan gelen, heteroseksüel, zengin, yüksek geliri olan, saygın, statü sahibi, işi olan, fiziki gücü, kasları çok daha yerinde olan, sağlıklı ve duygusalıktan ziyade rasyonel hareket eden bir erkeklik biçimi gözlemlenmektedir. Bu, ideal erkek figürünün fiziksel ve ruhsal anlamda dayanıklı olduğu, statü sahibi olduğu, koruyuculuk, cesurluk, bağımsızlık gibi özellikleri taşıdığı, duygularını dışarı yansıtmazken, aynı zamanda agresif, rekabetçi, kendine güvenen bir yapıya sahip olduğu, işgücüne katılarak gelir kazandığı, kadınsı olan her türlü davranış ve görünüşten kaçındığı, gerektiğinde iktidarını ispatlamak için şiddet kullandığı ifade edilmektedir. Weberyen tabirle ideal bir tip olan hegemonik erkeklik toplumdaki çoğu erkeğe salık verilen ancak ulaşılması güç bir noktada yer almaktadır. Hegemonik erkeklik kolay erişilebilen bir erkeklik statüsü değildir. Genel olarak bakıldığında, erkeklerin ancak yüzde 1’inden çok daha azının bu ideal erkeklik içerisindeki şartlara sahip olduğunu görmek mümkündür.

Erkeklik hiyerarşisinin ikinci basamağına Connel tarafından, işbirlikçi erkeklik statüsü yerleştirilmiştir. Bu kavramla birlikte, ideal erkeklığe sahip olmayan ama onu yüceleştiren ve ona sahip olmak için pek çok şeyi toplum gözünde yapmaya hazır erkekliklerden bahsedilmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi hege-

monik erkeklik bir toplumda belirli bir dönemde kültürel olarak ideal erkeklik olarak görülen ancak herkesin pratik edemediği bir erkeklik türüdür. Ancak birçok erkek hegemonyayı doğrudan uygulayamasa bile ataerkil sistemin toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde onlar için sunduğu imkânlardan faydalanabilmektedir. Connell, işbirlikçi erkekte bahsederken “ataerkil hisse” (“patriarchal dividend”) kavramına değinmektedir. Ona göre işbirlikçi erkekler ataerkil düzenin kendilerine sağladığı ayrıcalıkların farkındadırlar ancak bu ayrıcalıkları doğrudan kullanmazlar. Hegemonik erkekler ataerkil düzenin ön saflarda çatışan askerleridir. Öte yandan işbirlikçi erkekler ataerkil düzenin cephe hattında bulunmanın gerilimlerini ya da risklerini göğüslemek zorunda kalmazlar. Yaptıkları şey, hegemonik erkek hegemonyasını sürdürürken seyirci olarak izlemektedir. Aslına bakılırsa “seyirci” ifadesi işbirlikçi erkeği son derece güzel tanımlamaktadır. Öyle ki, bu noktada fiziksel gücün ön planda olduğu maçları örnek olarak göstermek mümkündür. Bir boks maçında yumruk darbeleriyle rakibini nakavt etmesi gereken boksör fiziksel şiddet üzerinden inşa edilen hegemonik erkek kimliğini sergilerken televizyonundan bu şiddetli sporu izleyip boksörlerden birinin tarafını tutarak ona tezahürat eden erkek işbirlikçi erkekliği ortaya koyar.

Hiyerarşinin üçüncü basamağında ise marjinal erkeklik bulunmaktadır. Marjinal erkeklikle tanımlanan erkekler de ideal erkeklik olarak kabul edilen hegemonik erkekliği kendinde içselleştirmiş, fakat sahip oldukları fiziki, sınıfsal, etnik veya ırksal özellikler gibi nedenlerle asla hegemonik erkeklik statüsüne erişemeyecek erkeklik biçimleridir. Toplumsal cinsiyetin sınıf ve etnisite gibi yapılarla etkileşimiyle ortaya marjinal erkeklikler çıkmaktadır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri’nde sokak çetelerine katılıp zaman zaman fiziksel güç gösterilerinde bulunan

siyahi erkekler beyaz erkek kategorisinin dışında kaldıkları için ataerkil düzenin “nimetlerinden” kısıtlı olarak faydalanırlar ve buna bağlı olarak da hegemonik erkekliği tam anlamıyla pratik edemezler ve siyahi olup etnik çağrışımlar yapmaları nedeniyle marjinal erkeklığe örnek teşkil etmektedirler. Diğer yandan, bir fabrika işçisi de işçi sınıfına ait olması nedeniyle hegemonik erkekliği tam anlamıyla uygulayamaz ve marjinal erkeklığe örnek olarak gösterilebilir. Kısacası, sınıf, etnisite, engellilik durumu gibi toplumsal cinsiyet dışında kalan ancak toplumsal konumlanışı hakkında bilgi veren özellikleri itibariyle standardın (veya “idealin”) dışında olup “marjinal” olarak nitelendirilebilecek bütün erkeklikler marjinal erkeklik kategorisinde değerlendirilebilir.

Connel tarafından geliştirilen erkeklik hiyerarşisinin en altında ise madun erkeklik statüsü yer almaktadır. Bu statüde bulunan erkekler ideal erkekliği ya da hegemonik erkekliği yadsırken, efeminen veya kadınsı görünüş sergileyen, davranışlarda bulunan ve genellikle kadınlara atfedilen davranışları takınan erkeklik biçimlerine sahiptir. Connell’a göre, hegemonya, toplumda bir bütün olarak görülen kültürel tahakkümle ilintilidir. Bu çerçevenin içerisindeyse erkek grupları arasında belirli toplumsal cinsiyet tahakküm ve madunluk ilişkileri mevcuttur. Avrupa ve Amerikan toplumları bağlamında söz konusu ilişkiler içerisinde en önemli durumsa heteroseksüel erkeklerin tahakkümü ve homoseksüel erkeklerin madunluğudur. Üstelik bu durum homoseksüel erkek kimliğinin damgalanmasından çok daha ötesinde, heteroseksüel erkeklerin homoseksüel erkekler üzerinde uyguladıkları maddi pratiklerle ortaya çıkan bir madun olma durumudur. Bazı heteroseksüel erkekler ve erkek çocuklar da halkaya dahil edilmezler. Okul dönemlerinde akran zorbalığına maruz kalan erkek çocuklar veya kavga etmekten hoşlanmayan erkekler de madun erkekliğe iyi birer örnek oluştururlar. Özetlemek

gerekirse, madun erkek kimliğine sahip olduğu düşünülen erkekler hegemonik erkek kimliğinde gözlemlenen niteliklerin tam tersini sergilerler. Fiziksel açıdan zayıf olmak, başkaları önünde ağlamak gibi geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinde erkeklerde görülmesi eklenen davranış örüntüleri arasında yer almayan davranışlar madun erkek kimliğine atfedilir ve madun erkekler, erkeklikler hiyerarşinde en alt basamakta yer almaktadırlar.

Hegemonik erkek denince akla genellikle geleneksel olarak (kadınının aksine) eril kategorisinde değerlendirilen özellikler gelmektedir. Bunlar hem fiziksel hem de ruhsal dayanıklılık, bağımsızlık, duyguları dışarı yansıtmama, agresiflik, rekabetçilik, kendine güven gibi niteliklerdir. Anlaşılabilirliği üzere, eril nitelikler ataerkil ideolojiye zemin oluşturan ve bunun karşılığında ataerkil ideoloji tarafından tekrar tekrar üretilen yapıdadır. Örneğin, erkeğin bağımsızlık özelliği, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinde “aile reisi”nin, yani eve ekmek getirenin, erkek olmasıyla son derece yakından ilişkilidir. Kadın, karşılığında herhangisi bir ücret almadığı ev işleriyle meşgulken erkek hane dışındaki işgücüne katılım sağlar ve gelir elde eder. Bu da ataerkil düzende erkeğin ekonomik olarak bağımsızlığına işaret eder. Kısacası, eril güç sadece bireysel olarak erkekler tarafından elde tutulmakta, toplumsal cinsiyet düzenini erkek lehine destekleyen toplumsal yapılar ve ideolojilerle kurumsallaştırılmaktadır.

Hegemonik erkek kimliği aile, okul ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla toplumda sürekli olarak empoze edilmektedir. “Erkekler ağlamaz!”, “Erkek dediğin dayanıklı olur!” Gibi erkeği bir kalıba (ki bu kalıp hegemonik erkeklik kalıbından başkası değildir) sokan ataerkil söylemler “farklı erkeklikler” mümkün değilmiş gibi algılara yol açmaktadır. Weberyan tabirle ideal bir tip olan hegemonik erkeklik böylelikle toplumdaki çoğu erkeğe salık verilen ancak ulaşılması güç bir noktada, toplumsal cinsi-

yet düzeninin en tepesinde, bulunduğu için bazı sorunlara yol açabilmektedir. Örneğin erkeklere medya tarafından dayatılan bir ideal tip yağsız, kaslı, atletik, sportif bir vücut gibi.

Connel'in teorisinden yola çıkılarak bakıldığında ideal erkeklik modelinin hegemonik erkeklik olarak kabul edildiği görülmektedir. Hegemonik erkeklik rolü bireylere, doğduktan sonra aile içerisinde başlayarak, okullarda, akranlar gibi sosyal gruplarda ve en sonunda medya vasıtasıyla dayatılan bir erkeklik modelidir. Hegemonik erkeklik olarak da ifade edilen ideal erkeklik modelini gören erkekler, bu statüye ulaşmak için arzu ve tutku duymaktadırlar. Erkeklik hiyerarşisi olarak da tanımlanan piramidin en tepesinde yer alarak, ideal ve makbul erkek sayılmak istemektedirler. Bu ideal erkeklik noktasına ulaşp, hegemonik erkekliğin özellikleri olarak kabul edilen özelliklere sahip olmak pek çok sebepten dolayı oldukça zordur. Bu ideal hegemonik erkeklik statüsüne ulaşamamanın verdiği kriz duygusu ise kadına şiddetle bağdaşmaktadır. Bu kriz, "erkeklik krizi" şeklinde tanımlanmaktadır.

Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin değişmeye başlamasıyla birlikte kadınların da işgücüne katılması ve ekonomik bağımsızlıklarını elde etmesinin bir erkeklik krizine işaret ettiğini bu noktada belirtmekte fayda görülmektedir. Hegemonik erkeklikten kaynaklı erkeklik krizlerinin temeline bakıldığında aldatma, boşanma, daha fazla kazanma, erkeğe itaatsizlik gibi durumların kadına yönelik şiddet olaylarında başı çeken olaylarla örtüşmesi kadına şiddetle mücadelede hegemonik erkeklik ideallerinin yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Şiddeti doğuran durumlar erkekliğin krize girdiği durumlar olarak tartışılmakta ve bu kriz şiddete uygun bir zemin yaratmaktadır. Literatürde bu konu *erkeklik rolü stresi* veya *erkekliğe tehdit* başlıkları altında da incelenmektedir. Erkekliği tehdit eden,

başkaları gözünde sorgulatan durumlar nelerdir diye baktığımızda kadınlardan aşağı hissetmeye neden olan durumlar (örn., patronun kadın olması, eşinin kendisinden daha yüksek maaşı olması), fiziksel ve cinsel yetersizlik, zekâ ve başarı anlamında aşağı hissetmek (örn., başkaları yanında kendisiyle alay edilmesi), kararlarının sorgulanması, ailede sözünün dinlenmemesi, tahakkümü altında gördüğü kişilerin kendi erkeklik itibarını zedelemesi ve erkekliğine başkaları yanında laf edilmesi bunlardan sadece birkaçıdır.

Erkekliği statü sahibi olmak, sert görünmek, kadınsı olandan kaçınmakla eşdeğer tutan erkekler, bu değerleri karşılayamayacağına dair daha fazla kaygı/korku beslemektedirler. Bu kaygı, örneğin, kadınlardan daha “aşağı” olma, fiziksel olarak yetersiz kalma, performans kaybı, duygularını belli etmek durumunda kalmak gibi durumlarda kendini çok kaygılı ve stresli hissetmek şeklinde de açıklanabilir. Buraya kadar erkeklik ideolojisi ve bunun yarattığı yüksek kaygı seviyeleri tek başına şiddeti doğurmazken, her ikisi de yüksek seviyelerde olduğunda kadınlara (özellikle de ilişkide oldukları eşleri veya sevgililerine) yönelik şiddetle sonuçlanır. Yani hem erkeklik ideolojisini içselleştirip hem de toplumsal konumu hakkında fazla kaygı sahibi olan erkekler eşlerini/sevgililerini daha fazla hırpalamakta, bıçak veya çekiç gibi aletlerle yaralamakta, dövme, zarar vereceğine dair tehdit etmektedir.

Yapılan çalışmalar kadın cinayeti faillerinin ve tecavüz suçlularının, bu şiddeti kadınları kontrol altına almak, onlardan intikam almak veya cezalandırmak gibi motivasyonlarla uyguladığını gösteriyor. Bu kontrol çabasının altında da başkalarının gözünde erkekliği kaybetme kaygısı yatmaktadır. Toplumsal anlamda çeşitli ritüellerden geçerek kazanılan erkeklik kaybedilirse, bu erkeklerin toplumsal çevrelerinden dışlanma ihtimali

çok yüksektir. Kriz durumlarında şiddeti kullanarak hem kendi gözündeki değerini hem de toplumun gözündeki erkekliğini yeniden ispatlamış olacaktır. Tam da bu noktada şiddet, bu tahakkümü kazanmak ve sürdürmek adına ataerkil sistemin altın tepsiyle erkeklere sunduğu işlevsel bir araç haline gelir. Sosyalizasyon süreçlerinde şiddetin farklı biçimlerini öğrenen erkekler, şiddeti kullanma kılavuzuna da sahip olur.

Erkeklik krizi, hegemonik erkeklik ve kadına yönelik şiddetin kesişim noktasında yer almaktadır. Erkeklik krizine yol açan çeşitli durumlar söz konusudur. Erkeklerin kendi tahakkümle-
rindeki gördükleri eş, sevgili ve çocuk gibi yakınlarının giyim, seyahat, iş, sosyal ilişkiler, eğitim ve harcama gibi konularda bağımsızlıklarını ilan etmeleri, tahakkümü altında gördükleri bireylerin itaatsizlikleri, kadının aldatması, kadının boşanma talebinde bulunması, kadının erkekten daha fazla kazanması, kadın yöneticinin altında çalışmak, kadın veya başka erkekler tarafından kişinin erkekliğinin sorgulanması veya aşağılanması, ekonomik, fiziksel veya cinsel anlamda güç kaybına neden olan olaylar erkeklik krizini tetikleyen nedenler arasında sayılmaktadır.

Erkeklik krizi kavramı aynı zamanda akademik literatürde erkeklik rolü stresi olarak da geçmektedir. İdeal erkeklik olarak kabul edilen hegemonik erkeklik statüsüne ulaşamamak nedeniyle erkeğin kendi içerisinde yaşadığı gerilimler sonucunda şiddet olayları meydana gelmektedir. Bu şiddet sadece kadına yönelik olmayabilir. Erkeklik krizi ve erkeklik rolü stresi nedeniyle bir erkek, kendisinde daha düşük bir erkeklik statüsüne sahip olan başka bir erkeğe yönelik de şiddet uygulayabilmektedir.

Erkeğin kendi tahakkümünde gördüğü eş, sevgili, çocuk, anne veya kız kardeş gibi figürlerin kendisine karşı bağımsızlıklarını ilan etmesi bu gerilimi çıkartabilmektedir. Bağım-

sızlık, özgürlük, ekonomik bağımsızlık, fiziksel güç, cinsel bağımsızlık gibi statüler kültürel olarak hegemonik erkeğe atfedilen özelliklerdir. Tahakküm altında olarak görülen kişilerin “ben istediğimi giyerim”, “istediğimle görüşürüm”, “sen bana karışamazsın” gibi ifadeler kullanarak mevcut rolleri kabul etmeyen davranışlar içerisinde girdikleri noktada gerilimler baş göstermektedir. Yani, tahakküm altında görülen kişilerin erkeğe itaatsizlikleri gerilime neden olmaktadır. Benzer şekilde; kadının aldatması, flört sürecini sonlandırması, erkeği terk etmesi veya reddetmesi, boşanma talebinde bulunması, erkekten daha fazla kazanması ve ekonomik gücünü erkeğin gözüne sokması, kadın yöneticinin altında çalışılması, diğer erkekler ve toplum tarafından kişinin erkekliğinin sorgulanması, erkeğe yönelik olarak “sen ne biçim erkeksin” veya “adam mısın sen” gibi ifadelerin kullanılması gibi gelişmelerin kadın cinayetine kadar giden yolun altındaki temel kültürel ve sosyolojik faktörler olduğunun göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Genel olarak erkeğin ekonomik, fiziksel veya cinsel güç kaybına neden olan işsizlik gibi, çeşitli sağlık sorunları gibi, madde bağımlılığı gibi olaylar erkeklik rolü stresini artırabilmektedir. Ancak, erkeklik rolü stresi içerisindeki her erkeğin şiddete başvurduğu söylenememektedir. Bu bağlamda hem Bourdieu’dan hem de Weber’dan yola çıkılarak ideal tip ve alt sınıf-üst sınıf ayrımının yapılması gerekmektedir.

Erkeklik hallerini sınıfsal farklılıklara göre değerlendirecek olursak; erkeklik söyleminin ezilen alt sınıflara kaba (aynı zamanda kaba kuvvete de dayanan) bir erkeklik, anlatısı sunduğunu görürüz. Öyle ki, Bourdieu’nün de dikkat çektiği üzere, alt sınıflar kendilerini bu kaba kuvvet üzerinden üst sınıftan ayırırlar. Üst sınıflarsa bu kaba kuvvet hikâyesinin dışında, bambaşka bir anlatıyla erkeklik söylemine dahil edilirler. Bu söylemin temel

uğrakları: iş, güç, başarı, kariyer, para, araba vs.'dir. Burada erkeklik söylemi, dolaysız kaba kuvvetle değil, dolaylı sembolik şiddetle eklemlenir. İyi para getiren saygın bir iş her şeydir. Onlar için erkek olmanın yegâne koşulu ekonomik anlamda güçlü olmaktır. Toplumsal yaşamın diğer değerleri; insan ilişkileri, arkadaşlık, dayanışma ya da kadınlar, evlilik, sevgililik vs. hepsi paranın çerçevesinde yeni anlam kazanır.

Erkeklikler içerisinde, alt sınıf ve üst sınıf arasında, kendini gösterme yani erkekliğin şovu noktasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu noktada, alt sınıf erkekler kaba kuvvet üzerinden kendini üst sınıf erkeklerden çok daha fazla ortaya koymaktadır. Türk televizyonlarında uzun yıllardır yayınlayan “Çocuklar Duymasın” isimli dizide hegemonik erkeklik özentsini bir karakter ile hegemonik erkekliği reddeden “Light Erkek Selami” karakterleri canlandırılmaktaydı. Bahsi geçen dizinin karakterlerine bu bağlamdan bakıldığında erkeklik performanslarının toplumsal kabullerini anlamak mümkün olacaktır. Üst sınıf olarak nitelenen erkeklerin kaba kuvvet yerine daha çok başarı, iş, statü, araba veya maddi getiri gibi özelliklerle kendilerini diğer erkeklik gruplarından ayırdığı görülmektedir. Alt sınıflar ise üst sınıflarda bulunan erkeklikleri daha yumuşak, kadınsı, efeminen, “light”, muhallebi çocuğu gibi bulup, kendilerini kaba kuvvet üzerinden üst sınıflardan ayırmaktadırlar.

Gerek Türkiye’de gerekse de dünyadaki literatüre bakıldığında kadına şiddet olaylarının her birinin kendine özel dinamikleri ve özneliği olmakla beraber, bu olaylar hakkında bazı genellemelerin de yapılabilmesi mümkündür. Erkekler otoritelerine veya statülerine yönelik tehdit algıladıkları zaman şiddete başvurmaktadır. Özellikle ölümcül şiddet olarak da tanımlanan kadın cinayetlerinin işlenme saiklerine bakıldığında, genellikle erkeklerin kendi otoritelerine veya statülerine yönelik tehdit al-

gıladıkları durumlarda şiddete başvurdukları değerlendirilmektedir. Bu nokta, yukarıda bahsedilen erkeklik gerilimi kavramıyla örtüşmektedir.

Kadına yönelik şiddetle ilgili çalışmalar genellikle, erkeklerin otoritelerine veya statülerine yönelik tehdit algıladıkları zaman şiddete başvurduklarını göstermektedir. Caputi ve Russel, nedensel bir yaklaşımla kadın cinayetlerini tanımlarken; erkeklerin “kadını küçümseme, nefret, ya da kadına sahip olma duygusu” gibi nedenlerle kadın cinayetlerini işlediklerini belirtmişlerdir.

Benzer şekilde, failin ölümcül şiddet diye de tanımlanan cinayet işleminin temel nedenlerinden bir başkası ise terk edilmek şeklinde tanımlanmaktadır. Boşanma aşamasında kadına yönelik şiddete bakıldığında, ya da flört şiddetine bakıldığında, akran zorbalığına veya tek taraflı ısrarlı takibe bakıldığında bu sebep de ön plana çıkmaktadır. Erkeklik rolü gereği reddedilmenin oluşturduğu yara ve bu reddedilme sonucunun şiddete başvuru olarak dışa vurumunun görülebilmesi mümkündür. Cinsel partnerin veya yakın ilişkide olunan kadınların öldürülmesi ile sonuçlanan olaylarda failin temel nedeni genellikle terk edilmek olmaktadır. Ülkemizde kadın cinayetlerinin büyük çoğunluğu eşinden boşanmak veya eşini terk etmek isteyen kadınlara karşı işlenmektedir. Eşini öldüren erkeklerin önemli bir bölümü de kıskançlık veya namus adına cinayet işlemektedirler

Uzun yıllardır namus kavramı da kadın ve kadın cinselliği üzerinden tanımlanmıştır. Türkiye’de işlenen kadın cinayetlerinin temelinde öne sürülen namus kavramının kadın, kadın cinselliği ve kadının kontrolü ile bağdaştırma yönünde kuvvetli bir eğilim olduğu ortaya çıkmaktadır. Aile reisi erkek olarak kabul edildiği için aile namusunu koruma görevi de erkeklik üzerinden aile reisine verilmiştir. Toplumsal ve kültürel anlamda oluşan

baskıdan ve “sen ne biçim erkeksin” veya “ne biçim adamsın” ifadelerinden kurtulabilmek için de erkek figürü şiddete yönelebilmektedir. Bir toplumda ideal erkeklik veya hegemonik erkeklik ne kadar ulaşılmaz betimlemelere sahipse erkeklik gerilimi de o kadar artmakta ve erkekliklerin içerisindeki bazı gruplar şiddete yönelebilmektedir.

Kadının her türlü davranışı erkeğin namusunun da belirleyicisidir. Bu açıdan kadının özellikle karşı cinsle olan davranışlarını kontrol altında tutmak ve onların namusunu korumak erkekler için bir görev niteliğindedir. Namusa gelecek herhangi bir tehdit veya kadının namusundan dolayı aşağılanma erkeğin aktif olarak bir meseleyi çözmesini gerektirmektedir.

UNFPA 2005 yılı raporunda Türkiye’nin tüm bölgelerde yapılan araştırmaya cevap verenler arasında; namus kavramını kadın, kadın cinselliği ve kadının kontrolü ile bağdaştırma yönünde kuvvetli bir eğilim olduğu ifade edilmiştir. Namusuna zarar geldiği düşünülen erkek bu zararı onarmak üzere saldırgan davranışlarla tepki vermesi gerektiğinde stres yaşayabilir. Namusunun kirlendiğine dair toplumsal algı temizlenmezse toplum ona atfedeceği olumsuzluklarla baş etmek daha da güçtür. Namus kültürlerinde gerek aile üyeleri, sosyal çevre, ataerkillik, gerekse erkeklik algısı ve hegemonik erkekliğin erkek üzerindeki baskısı, onun bu durumdan sorumlu gördüğü kadına şiddet uygulaması için referans olabilir

Hegemonik erkeklik bağlamında kadına yönelik şiddet konusu irdelendikten sonra konu hakkında çözüm önerilerinde bulunulmalıdır. Eğitim şart sloganının altının doldurulması gerekmektedir. Gerek ulusal gerekse de uluslararası literatürde erkeklik çalışmalarına yeterince yer verilmemektedir. Erkeklik performansını şiddetle ilişkilendirmeyi anlamaktan açısından,

akademik olarak eleştirel erkeklik çalışmalarının artırılması gerekmektedir.

Kadına yönelik şiddetle mücadelede sadece kadın ya da mağdur odaklı çalışmalardan ziyade daha çok fail odaklı çalışmalara ağırlık verilmesi gerekmektedir. Fail odaklı rehabilitasyon çalışmaları yaparak mağduru mağdur olduğu için kendi düzenninden ve kendi alanından uzaklaştırmak yerine asıl failin şiddet uygulamamasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Tıpkı mağdur gibi fail de sosyo-psikolojik destek almalıdır. Görevleri arasında şiddetin önlenmesi bulunduğundan dolayı ŞÖNİM tarafından bu konuda çalışmalar yapılabilir.

Erkeklik konusunun, hayatımızın bu kadar merkezinde ve kritik bir yerde durmasına rağmen, bugüne kadar ülkemizde yeterince çalışılmamış olması önemli bir sorun olup buna ağırlık verilmesi gerekmektedir. Bireylerin namusun cinsellikle ilişkisine odaklanması yerine bireye saygı, kadın-erkek eşitliği ve genel olarak dürüstlük, doğruluk, onur ve saygı olgularına odaklanması sağlanmaya çalışılmalıdır. Namus olgusunun bireyin kendisine ait bir değer olduğu ve bu değerlerin adalet duygusu, dürüstlük gibi evrensel nitelikler taşıdığı noktasında eğitimler verilmelidir. Nesneye sahip olmak ve birey olmak arasındaki ilişkiyi değerlendirebilme konusunda farkındalık kazandırıcı etkinlikler düzenlenmelidir.

Toplumu oluşturan bireylerin kendilik değerleri ve kendilik gelişimlerini destekleyici eğitim programları tasarlanmalıdır. Bu amaçla; eğitim-öğretim sürecinde müfredat programları düzenlenirken cinsiyetçi yaklaşımlara yer verilmemesi, eril otorite kavramıyla bütünleşmiş bir benlik algısının dışında, üretken yönelime sahip bireyler yetiştirme bilinciyle hareket edilmesi önemlidir. Bu bağlamda, faillerle yürütülecek olan çalışmalar da önem kazanmaktadır. Örneğin; eşine şiddet uygulayan yükümlü-

lere yönelik planlanacak grup çalışmalarının bilişsel davranışçı yaklaşım temelinde yapılandırılması yararlı olacaktır. Dolayısıyla ele alınacak konular; ataerkil toplumsal yapı ve toplumsal cinsiyetin kadın ve erkek açısından nasıl yapılandırıldığını öğrenme, şiddet tanımları yapma, şiddet davranışının inkarı ile baş etme, şiddetin etki ve sonuçlarını fark etme, şiddetin öğrenilen ve değiştirilebilen bir davranış olduğunu kabul etme, şiddet davranışının değiştirilmesini isteme, öfke ile bağlantılı duygu ve düşüncelerin farkına varma, sağlıklı iletişim yöntemlerini öğrenme ve deneme, öfke kontrolü sağlayabilme ve yeni davranışları uygulama gibi temel konularda olmalıdır.

Sosyal Psikoloji Perspektifinden Kadına Yönelik Şiddet⁷

Kadına yönelik şiddet problemi sosyal psikoloji perspektifinden de açıklanmalıdır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre dünya çapında her 3 kadından 1'i, yaşamı boyunca fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kalmaktadır. Bu sorun aynı zamanda önemli bir sağlık sorunu olarak da karşımıza çıkmaktadır. Gerek psikolojik sonuçları itibariyle gerekse de toplumsal sonuçları itibariyle aslında önemli bir problemi teşkil etmektedir. Kadına yönelik şiddetin, üreme çağındaki kadınlar arasında ölüm ve iş göremezliğe neden olma oranı kansere eşittir ve trafik kazaları ile sıtmanın toplamından daha büyük bir sağlıksızlık sebebidir.

Şiddet, kişinin fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel,

⁷ Bu bölüm büyük ölçüde Öğretim Görevlisi Elif Darıcı'nın Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı'nda yapmış olduğu konuşmadan yararlanılarak hazırlanmıştır.

cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış şeklinde tanımlanmaktadır. 2012 yılında kabul edilip aynı yıl içerisinde Resmî Gazete’de yayımlanan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’da kadına yönelik şiddet ise; “kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan ve bu kanunda şiddet olarak tanımlanan her türlü tutum ve davranış” olarak belirtilmektedir.

Konuya kavramsal anlamda bakıldığında fiziksel, cinsel, psikolojik veya duygusal ve ekonomik şiddetin ön plana çıktığı görülmektedir. Sağlıksız koşullarda yaşamaya mecbur bırakmak, dayak, kesici ve vurucu maddelerle bedene zarar vermek, sağlık hizmetlerinden yararlanmasını engelleyerek bedenine zarar gelmesine sebep olmak gibi davranışlar fiziksel şiddet kapsamında değerlendirilmektedir. Kişinin isteği dışında gelişen güç ve kontrol uygulanarak cinsel ilişkiye zorlamak ya da cinsel ilişkide bulunmak cinsel şiddete örnek davranışlar arasındadır. Kişiyi aşırı denetleme ve kontrol altında tutma, aşağılamak, cezalandırmak, mahrum bırakmak, küçük düşürmek amacıyla yapılan sistematik şiddet davranışları ise psikolojik veya duygusal şiddete örnek oluşturmaktadır. Kadının çalışmasına izin verilmemesi, malına ve parasına el konulması, kadının ekonomik varlığının yok sayılması gibi yaptırım ve tehdit aracı olarak paranın kullanıldığı davranışlar ise ekonomik şiddeti oluşturmaktadır. Farklı akademik çalışmalarda bu farklı şiddet türlerinin aslında birbirilerinin nedeni ya da sonucu olabileceği gösterilmiştir. Örneğin, yapılan akademik çalışmalara göre bir vakada cinsel şiddet söz konusu olduğunda aslında bununla birlikte fiziksel şiddetin de yaşandığı ya da psikolojik şiddetin ekonomik şiddetle beraber uygulandığı görülebilmektedir. Türkiye’nin de aslında bu farklı şiddet türleri

kapsamında dünyadaki sıralamada çok da iyi bir yerde olmadığı bilinmektedir.

Kadına yönelik şiddetin işlenmesi noktasında psikolojik, sosyal ve biyolojik nedenler ön plana çıkmaktadır. Şiddetin erkekler tarafından daha fazla işlendiği ya da kadına yönelik şiddetin faillerinin çoğunun erkek olması açıklamak için biyolojik nedenlere odaklanan akademik çalışmalar yapılmıştır. Kadınlar ve erkekler arasındaki biyolojik farklılıkların ve hormonların hızlı değişimlerinin şiddete yol açan nedenler arasında olduğu görülmektedir. Psikolojik şiddet söz konusu olduğunda, öfke problemleri, sosyal ilişkilerde yeti eksikliği, kişinin kendine güveniyle ilgili problemler, aile içindeki iletişimin eksikliği, tutarsız davranışlar, aşırı baskıcı veya aşırı rahat aile tutumları, ilgi eksiklikleri gibi problemler ise psikolojik nedenler altında incelenen durumlardır. Sosyal ya da sosyolojik bağlamda bakıldığında ise, toplum tarafından kadınların ve erkeklerin nasıl algılandığı, kalıp yargılar, ön yargılar, yetiştirilme tarzları, sosyal yozlaşma, tolerans düşüklüğü ve şiddetin toplumda ne kadar normalleştirildiği şiddetin nedenleri arasındadır.

Sosyal psikoloji alanı, kadına yönelik şiddetin nedenleri hakkında belirli kavramları sunmaktadır. Örneğin, kalıp yargılar şeklinde ifade edilen kavram, belirli bir objeye ya da gruba ilişkin bilgi boşluklarını dolduran, böylece onlar hakkında karar vermeyi kolaylaştıran, önceden oluşturulmuş birtakım izlenimler, atıflar bütünü olarak zihnimizde oluşturduğumuz imgelerdir. Sosyal öğrenme yoluyla kazandığımız bu kalıp yargılar belirli bir ırk, ya da kadın-erkek gibi cinsiyet grupları da dahil olmak üzere hemen her toplumsal gruplar hakkında genel geçer ve şablonvari inançlardır.

Toplumsal bağlamda genellikle erkeklere ilişkin olarak atılganlık, korkusuzluk, akılcılık, güvenli, bağımsız, soğukkanlı,

güçlü, katı, saldırgan ve aktif olma gibi kalıp yargılar ön plana çıkmaktadır. Kadınlar hakkında ise daha çok sevecenlik, duygusallık, hassa olmak, bağımlı olmak, şefkatli olmak, boyun eğme, mütevazilik, narinlik ve pasif olma gibi kalıp yargıların popüler olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, bu iki farklı grup toplumsal anlamda birbirinden çok farklı özelliklere sahiptir. Çoğunlukla, hangi kalıp yargıların hangi toplumsal cinsiyet grubuna atfedilebileceği, bireylerin zihninde kolaylıkla canlanabilmektedir. Bunun sebebi ise bireylerin kalıp yargılarının içinde yetiştikleri toplumda farkında olarak ya da olmayarak şekillenmesidir. Akademik alanda yapılan farklı çalışmalarda evli erkek ya da evli kadın; bekar erkek ya da bekar kadınla ilgili kalıp yargılar da çeşitlilik göstermektedir. Örneğin, bekar bir erkek söz konusu olduğunda bu kişinin biraz daha hovarda olabileceği düşünülürken, evli bir kadın söz konusu olduğunda ise bu kişinin anaç tavırlar sergileyebileceği toplumsal olarak beklenmektedir. Bu kalıp yargılar kısmen bireysel tecrübelerle dayalı olarak ama büyük oranda ise toplumsal anlamda bireylere dayatılan ya da öğretilen durumların bir sonucudur.

Sosyal psikoloji perspektifinden kadına yönelik şiddetle ilişkin olarak ön plana çıkan bir başka kavram ise önyargı kavramıdır. Bu kavramın birçok tanımı bulunmaktadır. Önyargı kavramı herhangi bir yaşanmışlığa veya ispata dayalı olmaksızın herhangi bir gruba karşı sahip olduğumuz ön fikirler şeklinde tanımlanmaktadır. Buna ek olarak, ön yargı kavramı bireyleri belirli bir sosyal gruba mensup oldukları için değersizleştiren yargılar olarak da nitelendirilmektedir. Benzer şekilde, yaklaştığımız kişi ya da gruplarla aramıza, en hafifinden fiziksel ya da sosyal mesafe koymamıza yol açan ve ayrımcılıkla yakından ilişkili tutumlar da önyargı kavramının bir diğer tanımıdır. Kadına yönelik şiddet bağlamında, sadece

kadın oldukları için kadınların değersizleştirilmesinde aslında cinsiyetlerinden ya da cinsel yönelimlerinden dolayı insanların değersizleştirilmesi durumu söz konusu olmaktadır.

Önyargıların oluşumunda rol oynayan çeşitli faktörler söz konusudur. Eğitim durumu, yaş, cinsiyet, içinde bulunulan coğrafya, sahip olunan politik ideoloji gibi faktörler önyargıları şekillendirebilmektedir. Örneğin, cinsiyet faktörü nedeniyle erkekler kadınlara yönelik, kadınlar ise erkeklere ilişkin birtakım önyargılar taşıyor olabilir. Demografik özellikler, dini muhafazakarlık, siyasi ideoloji, sosyal temas, cinsiyet ideolojisi ve erkeklik ideolojisi gibi faktörler önyargıların oluşumunda etkili olmaktadır.

Ayrımcılık kavramına gelindiğinde ise, kalıp yargılar ve önyargıların bir adım daha ötesine geçerek davranış boyutuna ulaşan bir şiddetle karşılaşılmalıdır. Bir insana ya da insan grubuna, belli bir özelliği nedeniyle eşitsiz veya farklı muamelede bulunmak ayrımcılıktır. Cinsiyet temelli ayrımcılık ise bir insana ya da insan grubuna, biyolojik ve toplumsal cinsiyeti, cinsiyet kimliği ve/veya cinsel yönelimi nedeniyle yapılan eşitsiz veya farklı muameledir.

Cinsiyetçilik, genellikle kadınların biyolojik ya da toplumsal cinsiyetleri nedeniyle maruz kaldıkları ön yargılar ya da eşitsiz muamelelerdir. Çelişik duygulu cinsiyetçilik, cinsiyetçilik kavramını hem olumlu hem de olumsuz olarak algılanabilen tutum ve davranışlarla açıklamaya çalışmaktadır. Çelişik duygulu cinsiyetçilik kavramı, düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik olmak üzere iki alt grup bağlamında incelenmektedir. Düşmanca Cinsiyetçilik kavramı ile kadınlarla ilgili yanlış ve esnek olmayan genellemelere dayalı olumsuz tutumlar ifade edilmektedir. Bu yaklaşımda, kadınların özellikle cinselliklerini kullanarak erkekliğin statüsüne veya gücüne yönelik bir tehdit

oluşturduğu öngörülmektedir. Bu yaklaşıma göre kadın erkeğe göre daha zayıf ve ona bağlı olarak algılanmakta, daha düşük seviyede görülmekte ve cinsiyet ayrımcılığına tabi tutulmaktadır. Öte yandan, korumacı cinsiyetçilik ilk bakışta olumlu gibi algı-lansa bile aslında kadına yönelik ayrımcılık kapsamında olum-suz yönler de barındırmaktadır. Korumacı cinsiyetçilik; kadının korunması, yüceltilmesi ve sevilmesi şeklindeki olumlu tutumla-rı içerse bile, kadının erkeğe göre daha düşük seviyede olduğunu kanıtlamaya hizmet eden daha ılımlı önyargıları içermektedir. Bu yaklaşım da kadının değerini düşüren bir durum oluşturmak-tadır. Algılayan kişilerin bazılarında olumlu duygular uyandırsa bile, geleneksel kalıp yargıları ve erkek egemenliğini destekle-yen ve çoğunlukla kadına zarar veren bir cinsiyetçilik türüdür.

Çelişik duygulu cinsiyetçilik sadece kadınlara özgü değildir ve erkeklere karşı da olabilmektedir. Kadınlar ve erkekler arasın-da dengesiz güç ilişkileri ve ataerkil bir sistem olsa bile kadınla-rın erkeklerle iktidar mücadelesine girmeleri sonucunda erkek-lerin de kadınları o iktidar mücadelesinde kendilerine bir tehdit olarak algılamaları gibi bir durum söz konusudur. Güç ilişkileri veya ikili ilişkiler kapsamında, erkekler, iş ortamında üst düzey bir yönetici kadın gibi kendi pozisyonlarına tehdit oluşturabile-cek kişilere karşı düşmanca cinsiyetçilik besleyebilmektedir.

Ataerkil norm ve rollere uygun davranan kadınların ise ko-rumacı cinsiyetçilik kapsamına alınabildiği görülmektedir. Kadınları hassas varlıklar olarak görmek, korumak ve onların yönetilmesi gerektiğine dair inançlar bu kapsamda değeri-ndirilebilmektedir. Yine kadınlar da bu toplumsal cinsiyet hiyerar-şisinde geri plana düştükleri için erkeklere karşı bir düşmanca cinsiyetçilik besleyebilmektedir. Geleneksel olarak, ev işleri gibi rollerin kadınlara atfedilmesi de korumacı cinsiyetçilik kapsa-mında değerlendirilebilmektedir.

Konu hakkında yapılan akademik çalışmalarda, düşmanca cinsiyetçilik ile korumacı cinsiyetçilik eğilimlerinin birbiriyle paralellik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka ifadeyle, eğer bir erkek düşmanca cinsiyetçilikte yüksek eğilimler gösteriyorsa aynı zamanda da korumacı cinsiyetçilikte yüksek eğilimler gösterebilmektedir. Özellikle erkeklerin düşmanca cinsiyetçilik eğilimlerinin yüksek olduğu ülkelerde kadınların korumacı cinsiyetçilik eğilimi daha yüksek olabilmektedir. Diğer bir durumda ise, bir toplumda toplumsal cinsiyet eşitliğinin yüksek olduğu durumlarda hem korumacı cinsiyetçilik hem de düşmanca cinsiyetçilikte bir azalma olmaktadır.

Çelişik duygulu cinsiyetçilik kavramı; yakın eş şiddetine yönelik tutumlar, cinsel saldırıya yönelik tutumlar, tecavüz mağdurlarına yönelik tutumlar, kız çocuklarının evlendirilmesine yönelik tutumlar ve namus algısına ilişkin açıklamalar geliştirmek açısından önem taşımaktadır. Kadınlar kendilerine karşı korumacı cinsiyetçilikten ziyade düşmanca cinsiyetçiliği daha fazla reddetme eğiliminde olmaktadır. Kendilerinin bir şekilde korunmaya muhtaç olduklarını aslında farkında olmadan da desteklemektedirler. Aynı şekilde, çelişik duygulu cinsiyetçilik üzerinde yapılan çalışmalarda bu kavramın yakın eş şiddetine yönelik tutumları etkilediği göze çarpmaktadır. İnsanlara şiddet mağduru bir kadınla ilgili bir senaryo sunulduğunda, o kişinin bu davranışı hakettiği ya da bir şekilde bu davranışın erkeğin hakkı olduğu yönünde tavırlar sergilemelerine neden olabilmektedir. Düşmanca cinsiyetçiliğin yüksek olduğu durumlarda, namus algısı kadın bedeni üzerinden şekillenebilmekte, cinsel şiddet durumlarında kadının kışkırtıcı rolü üzerinde durulabilmekte ve namus cinayeti söz konusu olduğunda bunun geçerli bir sebep olduğu üzerine bir yaklaşım sergilenabilmektedir.

III

Kadına Yönelik Şiddette Uygulama Boyutu

Aile İçi Kadına Şiddetle Mücadelede 6284 Sayılı Kanun Kapsamında Kolluk Uygulamaları ⁸

20 Mart 2012 tarihli “6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” ve 18 Ocak 2013 tarihli “6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna İlişkin Uygulama Yönetmeliği” kadına karşı şiddetin önlenmesine dair önemli iki mevzuattır. Şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan, kadınları, çocukları, aile bireylerini, tek taraflı ısrarlı takip mağdurlarını kapsamaktadır. Kolluk, cumhuriyet savcısı, mülki amir, hakim ve ŞÖNİM olmak üzere temelde beş paydaşlı bir iş akışından bahsetmek mümkündür. Söz konusu iş akışında Kolluk, kendisine yapılan ihbar veya şikâyet üzerine genel hükümler doğrultusunda gerekli işlemleri yapar. Bunun yanında gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Kanun kapsamında almış olduğu koruyucu ve önleyici tedbirleri onaylanmak üzere tedbirin niteliğine göre mülki amire veya hâkime sunar. Kolluk, kendisine intikal eden her olay hakkında gecikmeksizin en seri vasıtalarla ŞÖNİM’e bilgi verir.

⁸ Bu bölüm büyük ölçüde Sinop İl Emniyet Müdürü Tarıkhan Çetiner’in Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Çalıştay’ında yapmış olduğu konuşmadan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aile içi ve kadına şiddetle mücadelede alınan tedbirleri mağdura yönelik verilen koruyucu tedbirler ve şiddet uygulayana yönelik verilen önleyici tedbirler olmak üzere iki başlık altında toplamak mümkündür.

Mağdura yönelik verilen koruyucu tedbirlerde, delil ve belge aranmaksızın hakim, mülki amir ve kolluk amirinin alacağı tedbirler sıralanmıştır. Buna göre hakimler barınma yerinin sağlanması, geçici maddi yardım yapılması, rehberlik ve danışma hizmeti, geçici koruma altına alma, kreş imkânının sağlanması, işyerinin değiştirilmesi, ayrı yerleşim yeri belirlenmesi, aile konutu şerhi, kimlik ve diğer bilgi ve belgelerin değiştirilmesi ve gizlilik konularında yetkindir. Mülki amirler ise barınma yerinin sağlanması, geçici maddi yardım yapılması, rehberlik ve danışma hizmeti, geçici koruma altına alma, kreş imkânının sağlanması konularında yetkilidir. Son olarak kolluk amirleri ise barınma yerinin sağlanması ve geçici koruma altına alma konularında yetkili olduğu görülmektedir.

Mağdura yönelik verilen koruyucu tedbirlerde 48 saat içerisinde mülki idare amirinin onayı gerekmektedir. Geçici olarak alınan tedbirler 48 saat içerisinde mülki idare amirinin onay vermediği takdirde kendiliğinden ortadan kalkmaktadır. Şiddet uygulayana yönelik verilen önleyici tedbirler hakim ve kolluk amiri yetkisi kapsamında gecikmeksizin alınmaktadır. Şiddet uygulayana yönelik verilen önleyici tedbirlerde belge ve delil şartı aranmaktadır. Hakimin bu konudaki yetkilerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Şiddet tehdidinde veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmama
- Uzaklaştırma ve konutun korunan kişiye tahsisi
- Korunan kişinin bulunduğu yere yaklaşmama

- Çocukla kişisel ilişki kurulmasının sınırlandırılması
- Yakınlara, tanıklara ve çocuklara yaklaşmama
- Eşyalara zarar vermeme
- İletişim araçları ile rahatsız etmeme
- Silah teslimi
- Kamu görevi nedeni ile kullanılan silahın teslimi
- Alkol veya uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanmama ve bağımlılık halinde muayene ve tedavi
- Bir sağlık kuruluşunda muayene ve tedavi
- Teknik yöntemlerle takip

Kolluk amirinin şiddet uygulayana yönelik yetkileri ise şu şekilde belirtilmektedir:

- Şiddet tehdidinde veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmama
- Uzaklaştırma ve konutun korunan kişiye tahsisi
- Korunan kişinin bulunduğu yere yaklaşmama
- Yakınlara, tanıklara ve çocuklara yaklaşmama

Sayılan bu tedbirlerin 24 saat içerisinde hakimın onayına sunulması gerekmektedir. 24 saat içerisinde hakim onayına sunulmayan yahut hakimın onaylamadığı tedbirler kendiliğinden geçersiz olmaktadır. Tedbir kararları en çabuk ve en kolay ulaşılabilecek yer hâkiminden, mülkî amirden ya da kolluktan talep edilebilir. Tedbir kararı ilk defasında en çok altı ay için verilebilir. Ancak şiddet veya şiddet uygulanma tehlikesinin devam edeceğinin anlaşılması hâlinde, resen, korunan kişinin, müdürlük, ŞÖNİM veya kolluk görevlilerinin talebi üzerine, tedbirlerin süresinin veya şeklinin değiştirilmesine ya da aynen devam etmesine karar verilebilir.

Koruyucu tedbir kararı verilebilmesi için, şiddetin uygulandığı hususunda delil veya belge aranmaz. Önleyici tedbir kararı,

geciktirilmeksizin verilir. Kararın verilmesi, Kanunun amacını gerçekleştirmeyi tehlikeye sokabilecek şekilde geciktirilemez. Koruyucu veya önleyici tedbir kararlarının alınması ve yerine getirilmesi aşamasında şiddet mağduru ile şiddet uygulayan arasında uzlaşma ya da arabuluculuk önerilemez.

Tedbir kararı, kararı veren merci tarafından korunan kişiye ve şiddet uygulayana tefhim veya tebliğ edilir. Tedbir talebinin reddine ilişkin karar, sadece korunan kişiye tebliğ edilir. Şiddet uygulayana, tedbir kararına aykırı davranması halinde hakkında zorlama hapsine tabi tutulmasına karar verilebileceği ihtarı kararda belirtilir. Ayrıca tedbir kararının tefhim ve tebliğ işlemlerinde de bu ihtar yapılır.

Önleyici tedbir kararlarının yerine getirilip getirilmediği karar süresince kolluk tarafından kontrol edilir. Bu kontrol korunan kişinin bulunduğu konutun haftada en az bir kez ziyaret edilmesi, ikinci derece dâhil olmak üzere yakınları ile iletişim kurulması, komşularının bilgisine başvurulması, oturulan yerin muhtarından bilgi alınması, bulunduğu konutun çevresinde araştırma yapılması şeklinde yerine getirilir. Tedbir kararlarına aykırılığın tespit edilmesi halinde bu husus hakkında tutanak tutulur ve Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir. Tedbir kararlarına aykırılık durumlarında ise birtakım düzenlemeler mevcuttur. Bu doğrultuda zorlama hapsine ilişkin kararlar, duruşma yapılmaksızın verilebilir.

Kanun hükümlerine göre hakkında tedbir kararlarına aykırı hareket eden şiddet uygulayana, fiili bir suç oluştursa bile, ihlal edilen tedbirin niteliğine ve aykırılığın ağırlığına göre hâkim tarafından 3 günden 10 güne kadar zorlama hapsine tâbi tutulmasına karar verilir. Tedbir kararının gereklerine aykırılığın her tekrarında, ihlal edilen tedbirin niteliğine ve aykırılığın ağırlığına

göre zorlama hapsinin süresi 15 günden 30 güne kadardır. Ancak zorlama hapsinin toplam süresi 6 ayı geçemez.

Kolluk görevleri, kolluğun merkez ve taşra teşkilâtında Kanunda belirtilen hizmetlerle ilgili olarak, kolluk birimlerince belirlenmiş olan yeteri kadar görevli tarafından yerine getirilir. Bu görevliler, özellikle çocuk ve kadının insan hakları ile kadın erkek eşitliği konusunda eğitim almış personel arasından belirlenir. İdari teşkilatlanmaya bakıldığında 3 Ağustos 2011 yılında Asayiş Daire Başkanlığı bünyesinde Aile İçi ve Kadına Şiddetle Mücadele Şube Müdürlüğü kurulmuştur. 11 Kasım 2015 yılında 81 ilin Asayiş Şube Müdürlüğünde Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Büro Amirliği kurulmuştur. 3 Ocak 2020 yılında ise tüm il ve ilçelerde Aile İçi ve Kadına Şiddetle Mücadele Büro Amirliği sayısının 1005'e ulaştığı görülmektedir. Ayrıca 81 ilde Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne bağlı Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri'nde kolluk birimleri ile irtibatı sağlamak üzere, polis irtibat görevlisi görevlendirilmiştir.

Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddetle Mücadelede Teknik Yöntemler⁹

Kayıt formu kolluk tarafından 2010 yılından itibaren kullanılan bir formdur. Bu form 2021 yılında 52 ülkenin kayıt formu incelenerek STK'ların da görüşleri alınarak revize edilmiş ve son halini almıştır. Kayıt formu mağdurun kolluk birimlerine geldiği anda ifadesiyle beraber alınan bir formdur. Hem emniyet hem jandarma birimlerinde sistem üzerinden doldurulmaktadır. Cinsel, ekonomik, fiziksel ve psikolojik şiddete ilişkin sorular yer almaktadır. Bu formda hem karar alıcıları hem uygulayı-

⁹ Bu bölüm büyük ölçüde Dr. Sibel Özdemir'in Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı'nda yapmış olduğu konuşmadan yararlanılarak hazırlanmıştır.

cıları yönlendirici mahiyette risk düzeyleri mevcuttur. Bu risk düzeyleri çok yüksek, yüksek, orta ve düşük risk olmak üzere aşamalandırılmıştır. Formlar kolluk birimleri tarafından doldurulduğu anda hem vakianın risk düzeyi ortaya çıkmış hem de ŞÖNİM’de bilgilendirilmiş olmaktadır. ŞÖNİM’in bilgilendirilmesi ŞÖNİM’deki çalışanların olayla alakalı hukuki, maddi, psikolojik desteğe ihtiyaç olup olmadığı hususunda yönlendirmesi açısından önemlidir.

Diğer önemli konu teknik yöntemlerle takip konusudur. Şüpheliye yönelik olarak verilen uzaklaştırma veya mağdura yaklaşmamaya yönelik olarak verilen tedbir kararların takibinde kullanılır. Uzaklaştırma tedbirin verilmiş şahsın mağdura yaklaşıp yaklaşmadığına ilişkin tespitin yapılması önceden çok zordu. Artık elektronik kelepçe sisteminin kullanılmasıyla beraber bu zorluk aşılmıştır. Elektronik kelepçe kararının uygulanmasındaki çıkış noktası şiddet önleme ve izleme merkezleridir. Kolluk tespit ettiği vakıyı ŞÖNİMLere iletmektedir. ŞÖNİM’deki komisyonun hazırladığı raporun mahkemeye sunulmasının ardından mahkeme tarafından verilen tedbir kararlarının teknik açıdan izlenmesi kararları Ankara’daki izleme merkezine ulaşmaktadır. Asgari mesafeye uyulup uyulmadığının kontrolü bu merkez tarafından yerine getirilmektedir. Failin mağdura bu mesafe dahilinde yaklaşması durumunda en yakın ekibe haber verilmektedir.

Söz konusu elektronik kelepçe ayak bileğine takılmaktadır. Şahıs bu bileklikle denize girebilir, düş alabilir. Dikkat etmesi gereken tek husus söz konusu bilekliğin ayak bileğinden çıkarılmamasıdır. Bu sayede şahsın 7 gün 24 saat izlenmesi mümkün olmaktadır. Herhangi bir seyahat özgürlüğü kısıtlaması söz konusu değildir. Önemli olan kolluk tarafından belirlenen mesafeye yaklaşmamasıdır. Mağdura yaklaşması durumunda sistem hem sesli hem de yazılı olarak yasaklı bölge ihlali şeklinde uyarı

oluşturmaktadır. Eş zamanlı olarak mağdur, şiddet uygulayan ve ihlal hangi bölgede gerçekleşiyse oradaki kolluk birimlerine uyarı gitmektedir. Sistemdeki yasaklı bölge ihlali uyarısı ekran görüntüsüyle beraber tutanak haline getirilip ilgili mahkemeye sevk edilir. İzleme merkezi şu an 717 vakıyı takip etmektedir. Kurulduğu andan itibaren de 2300 vakıyı izlemiştir.

Kadın Acil Destek (KADES) uygulaması 24 Mart 2018 tarihinden itibaren Emniyet Genel Müdürlüğü'nün kendi teknik imkanlarıyla oluşturduğu, akıllı telefonlara indirilebilen bir uygulamadır. Bu uygulamayla tek bir tuşa basarak en yakın ekibin konuma gelerek müdahale etmesi sağlanabilmektedir. Ülkemize giriş yapan T.C. Vatandaşı olmayan kadınlar için pasaport numarasıyla kullanabilme imkanı mevcuttur. Yine ülkemizdeki yabancı uyruklu kadınların da kullanabilmesi amacıyla İngilizce, Arapça, Farsça, Rusça, Fransızca, Almanca, İspanyolca, Kürtçe, Kırgızca ve Özbekçe olmak üzere toplam 11 dilde kullanım imkanı vardır. KADES'i sadece kadınlar kullanabilir.

KADES'in telefona yüklenmesi aşamaları şu şekildedir. Öncelikle IOS ve Android marketlerden 'Kadın Acil Destek (KADES) Uygulaması' akıllı telefona indirilir. Ardından T.C. vatandaşlık bilgisi seçilir. 'Uygulama Kullanım Şartları' okunarak 'Okudum, Kabul Ediyorum' işaretlenir ve 'Doğrula' Butonuna basılır. T.C. Vatandaşı ise; T.C. Kimlik Numarası > Ad - Soyad > Doğum Yılı > Cep Telefonu bilgileri girilir. T.C. Vatandaşı değil ise; Pasaport Numarası > Uyruk > Cep Telefonu bilgileri girilir. Uygulamayı yükleyenin kadın olduğu MERNİS Veri Tabanındaki nüfus bilgilerinden / Pasaport Bilgilerinden teyit edildikten sonra telefona 'SMS Doğrulama Kodu' gönderilir. Doğrulama kodunun sisteme girilmesiyle uygulama aktif hale getirilir.

Acil bir durum ile karşı karşıya kalındığında konum bilgisi açırken KADES KADIN ACİL DESTEK butonuna basılır. İhba-

rın teyidi için ‘HAYIR’ / ‘EVET’ doğrulaması istenilir. ‘EVET’ ise ihbarın başarıyla alındığı, ihbarcının konumuna ekip gönderileceği ve konum bilgileri uyarı mesajı olarak gönderilir. Kadının telefonuna giden uyarı mesajı, eş zamanlı olarak 112 Acil Çağrı Merkezindeki görevli personelin takip ettiği ekranda ihbar olarak görünür. İhbarı ekranda gören görevli personel, kadının bulunduğu konuma en yakın ekibin sevkini sağlar. Ekip, olaya müdahale ederek mağdur kadın ile birlikte tarafları Polis Merkezi Amirliğine intikal ettirir. Gerekli işlemler yapılmak üzere Cumhuriyet Savcısı bilgilendirilir, alınan talimat doğrultusunda genel hükümlere göre iş ve işlemlere başlanır.

Son olarak veri entegrasyonunun sağlanması amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile 19 Eylül 2017 tarihinde “Veri Paylaşım Protokolü” imzalanmış, 1 Ocak 2019 tarihi itibarıyla anlık veri paylaşımına başlanılmıştır. Ayrıca Jandarma Genel Komutanlığı ile 15 Nisan 2020 tarihinde “Veri Paylaşım Protokolü” imzalanmış, 08 Haziran 2020 tarihi itibarıyla anlık veri paylaşımına başlanılmıştır.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Jandarma Genel Komutanlığının Faaliyetleri ¹⁰

Eğitim Faaliyetleri

Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Şube Müdürlükleri/Kısım Amirlikleri tarafından “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele” konusunda görevli personele yerinde eğitimler düzenlenmektedir. Bu hususta eğitilen kolluk personeli sayısı 2019’da 15.252, 2020’de 64.402, 2021’de ise 49.945’tir. Kadına yönelik şiddetle

¹⁰ Bu bölüm büyük ölçüde J. Tğm. Hatice Üstün’ün Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı’nda yapmış olduğu konuşmadan yararlanılarak hazırlanmıştır.

mücadelede erbaş ve erlere yönelik yürütülen farkındalık çalışmaları kapsamında, Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Şube Müdürlükleri koordinesinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Diyanet İşleri Başkanlığı uzmanları tarafından eğitimler gerçekleştirilmiştir. Bu eğitimler neticesinde 2021 yılında 8.635 er ve erbaş eğitim almıştır. Toplum Destekli Güvenlik Hizmeti Modeli kapsamında; vatandaşlara yönelik 6284 sayılı Kanun, 112 Acil Çağrı Merkezi ve KADES kullanımı konularında bilgilendirme faaliyetleri doğrultusunda 2021 yılı itibarıyla 75.015 vatandaş bilgilendirilmiştir. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele 2022 Yılı Faaliyet Planı kapsamında, “2022 yılında en az 5 milyon erkeğe kadına yönelik şiddetle mücadele alanında temel bilgilendirme ve farkındalık oluşturma eğitimi verilmesi” hedefi yer almakta olup, 2022 Haziran ayı itibarıyla 219.548 erkek vatandaş bilgilendirilmiştir.

KADES Uygulaması ve Elektronik Kelepçe

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı Arasında Veri Paylaşımına İlişkin İş Birliği Protokolü 15 Nisan 2020 tarihinde imzalanmış olup ‘Aile İçi ve Kadına Şiddet Olayları Modülü’nün yazılımı hazırlanarak 08 Haziran 2020 tarihi itibarıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına anlık veri paylaşımına başlanmıştır. 6284 sayılı Kanun kapsamında meydana gelen olaylarda kolluk birimleri tarafından doldurulan “Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddet Olayları Kayıt ve Risk Değerlendirme Formu”, İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü koordinasyonunda, paydaş kurumların iş birliğinde güncellenerek ilgili modül 01 Şubat 2021 tarihi itibarıyla yeniden kullanıma açılmıştır.

Kadın Acil Destek (KADES) Uygulamasının il/ilçe düzeyinde vatandaşa duyurulması amacıyla; kurumsal internet sayfası

ve sosyal medya hesaplarında, infografik film ve tanıtım videoları paylaşılmış, 100.000 adet broşür özellikle kadın vatandaşlara yönelik, bilgilendirme faaliyetlerinde kullanılmak üzere 81 İl J.K.lığına gönderilmiştir. Jandarma sorumluluk bölgesinde, 2018 yılından itibaren KADES Uygulaması ile bildirilen 8.705 ihbara müdahale edilmiştir.

İçişleri Bakanlığı GAMER yerleşkesinde, 02 Şubat 2021 tarihinde faaliyete başlayan Elektronik İzleme Merkezine ilişkin olarak; Asayiş Başkanlığı Asayiş Daire Başkanlığı Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Çocuk Şube Müdürlüğü bünyesinde Elektronik İzleme Kısım Amirliği teşkil edilmiştir. Bu bağlamda Jandarma Genel Komutanlığı ile EGM arasında “6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Kapsamında Teknik Yöntemlerle Takip Sistemlerinin Kullanılmasına Yönelik İş Birliği Protokolü” 19 Ocak 2021 tarihinde imzalanmıştır.

Elektronik İzleme Merkezinde görev yapan 5 personele “sistemin işleyişi ve teknik takibin nasıl yapılacağı” konusunda eğitim verilmiştir. “Mağdur ünitelerinin şahıslara teslimi ve aktif edilmesinde” görev alacak 82 personele 21 Aralık 2020 tarihinde eğitim, 80 personele 01 Ekim 2021 tarihinde eğitici eğitimi icra edilmiştir. Elektronik İzleme Kısım Amirliğinin kadrosu %50 artırılarak, 24/48 vardiya sistemi ile her vardiyada 2 izleme personeli olacak şekilde bir bilgisayar ekranında yaklaşık 20 vaka izlemektedir. 2022 yılı Faaliyet Planında elektronik kelepçe vakaları ve izlemesine yönelik kurumsal kapasitenin %50 oranında artırılması hedeflenmiştir. Elektronik kelepçe ile izlenen vaka sayısı 2021-2022 yıllarında % 500 artmakla birlikte 26 Ağustos 2022 tarihi itibarıyla 44 vaka izlenmektedir.

Toplantı ve Çalışmalar

İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü koordinasyonunda 02-03 Şubat 2022 tarihinde “Aile İçi ve Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Değerlendirme Toplantısı” icra edilmiştir.

Jandarma sorumluluk bölgesinde son 9 yılda 516 kadın hayatını kaybederken; olay sayılarında azalma dikkat çekmektedir. 2022 yılında hayatını kaybeden mağdur kadınların %14’ü (3 mağdur) hakkında tedbir kararı varken hayatını kaybetmiştir. Kadına yönelik şiddetle mücadele kapsamında teknik yöntemlerle takip sisteminin yaygınlaştırılması önem arz etmektedir.

Alınması Gereken Tedbirler

Yapılan analiz ve Jandarma Genel Komutanı’nın direktifleri doğrultusunda, meydana gelen kadın cinayetleri sonrasında icra edilen yerinde inceleme faaliyetleri neticesinde kurum içi ve kurumlar arası işlem ve koordinasyon gerektiren hususlar aşağıya çıkarılmıştır. Bu çerçevede, belirtilen hususları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Mağdurun, adres değişikliği yaptığında kolluğa bilgi verilmesi hususunun tebliğ edilmesi,
- Tedbir kararının bitiminde düzenlenen tutanakta mağdurun yeni bir tedbir kararı talebinin bulunup bulunmadığına ilişkin beyanının alınması,
- Tedbir kararları kontrollerinin haftada bir kez ikametinde ve yüz yüze yapılması, mağdur ile yapılan haftalık telefon görüşmelerinin tutanak altına alınması,
- Kadına yönelik şiddet olaylarının yoğun olduğu ilçelerde kısım amirliği kurularak kurumsal kapasitenin artırılması,
- Nitelikli ve tekrarlanan şiddet vakalarına ilişkin ayrıntılı inceleme yapılarak teknik yöntemlerle takip (elektronik kelepçe) tedbir kararının değerlendirilmesi,

- Tedbir kararı verilen şiddet mağdurlarından, tedbir kararını mahkeme kararı ile iptal ettirenlere ilişkin bilgilerin istatistiki olarak alınmasına yönelik Jandarma Kolluk İşlemleri Projesi (JKİP) içerisinde oluşturulacak yazılımda bir veri girişi olarak eklenmesi,
- Mağdurun geçici olarak adres değişikliği yaptığı halde şüpheli hakkında uygulanan önleyici tedbir kararının Jandarma'ya ulaşmaması hususu ilgili paydaşlar ile icra edilen toplantılarda gündeme getirilerek konu hakkında farkındalık oluşturulması,
- 6284 sayılı Kanun'un 13'üncü maddesi gereğince, tedbir kararının ihlalinde ilgili mahkemeye gönderilecek tutanağın ekine, ihlale ilişkin delil, bilgi ve belgelerin eklenmesi,
- JABS ortamında tanzim edilen Aile İç ve Kadına Karşı Şiddet Olayları Kayıt ve Risk Değerlendirme Formunun bizzat yetkilendirilen personel tarafından ve formun son bölümünün, kolluğun olay hakkındaki değerlendirmesini içerecek şekilde doldurulması,
- Personelin meydana gelen bir olayla ilgili adli ve mülki makamlar ile sıralı amirlerine, bilgi verdiği esnada olay mahallinde vatandaşların ve basın mensuplarının da bulunabileceği hususunu göz önünde bulundurarak hassas davranması,
- Kadın Konukevinden kendi rızalarıyla ayrılan şiddet mağduru kadınlar hakkında kolluğa zamanında haber verilmesinin yaratacağı riskin ortadan kaldırılması amacıyla Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM) ile koordinasyonun güçlendirilmesi,
- ŞÖNİM tarafından kolluğa gerekli desteğin sağlanması amacıyla icapçı personel listeleri oluşturulması,
- Tedbir kararı devam ederken tahliye edilen tutuklu ve hükümlü bilgilerinin ilgili İlçe J. ve J.Krk.K.lığına bildirilme-

si hususunda Cumhuriyet savcılıkları ve ceza infaz kurumu ile koordine kurularak yazışma yapılması,

- Mağdurun Jandarma sorumluluk bölgesinden Emniyet sorumluluk bölgesine veya başka bir İl/İlçe J.K.lığı sorumluluk bölgesine adres değişikliği yapması durumunda tedbir kararının ilgili kolluğa bildirilmesi,
- Şiddet mağduru ve şiddet uygulayanların arasında süreklilik arz eden, sorunları kendi çabalarıyla aşamayan ve aralarındaki tartışmaların rutinleştiren mükerrer vakaların, ŞÖNİM tarafından yapılacak vaka çalışmalarıyla şahısların şiddet döngüsünden çıkmalarına danışmanlık yapılması,
- 6284 sayılı Kanun kapsamında verilen tedbir kararlarının, mağdurlar tarafından mahkeme kararı ile iptal edilmesi taleplerine ilişkin nedenlerin Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM) tarafından araştırılması,
- Nitelikli ve tekrarlanan şiddet vakaları için ŞÖNİM tarafından Sosyal İnceleme Raporları düzenlenerek etkin tedbir kararlarının alınması,
- Kolluğun olay yerindeki iş ve işlemleri takip ederken kamuoyunun zamanında ve doğru bilgilendirilmesi, soruşturmanın sağlıklı yürütülmesi amacıyla ivedilikle Valilik ve Cumhuriyet Başsavcılıklarınca basın bilgi notunun paylaşılması

Şiddet Mağdurlarına Yönelik Hizmetler¹¹

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 81 ildeki Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, İl Müdürlüklerine bağlı ŞÖNİM, SHM (Sosyal Hizmet Merkezleri) ve KKE'leri (Kadın Konukevleri) ile kadına yönelik şiddetle mücadelede güçlü bir kurumsal yapıya sahiptir.

¹¹ Bu bölüm büyük ölçüde Ankara Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdür Yardımcısı Saliha Aras'ın Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı'nda yapmış olduğu konuşmadan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Kadın Konukevleri şiddete uğrayan kadınların; şiddetten korunması, psikososyal ve ekonomik sorunlarının çözülmesi, güçlendirilmesi ve bu dönemde kadınların varsa çocukları ile birlikte ihtiyaçlarının da karşılanmasını sağlayan geçici süreyle kalabilecekleri yatılı sosyal hizmet kuruluşudur. Kadın Konukevlerinde şiddete uğrayan kadınlara yönelik güvenlik, danışmanlık, yönlendirme, psikolojik, hukuki ve tıbbi destek, geçici maddi yardım, iş bulma konusunda destek, kreş, mesleki eğitim kursu, grup çalışmaları, sosyal sanatsal ve sportif faaliyetler, barınma ve beslenme ihtiyaçları karşılanmaktadır.

Ankara ilindeki toplam Kadın Konukevi Kapasitesi 310 kişidir. İhtiyaca göre ihtisaslaşmış Ankara'daki Kadın Konukevlerinde kategorilendirme barınma, can güvenliği riski ve özel gereksinim sahibi olmak üzere üç tür üzerinden yapılmaktadır. Burada özel gereksinim sahibi kategorisinden kasıt tanı konulmamış ruhsal-psikolojik rahatsızlığı olan kadınlardır.

Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM) ise şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin bir biçimde uygulanmasına yönelik güçlendirici ve destekleyici danışmanlık, rehberlik, yönlendirme ve izleme hizmetlerinin verildiği, çalışmaların yedi gün yirmi dört saat esasına göre yürütüldüğü Sosyal Hizmet Kuruluşu'dur. Bu kuruluşlarda danışmanlık, rehberlik, yönlendirme, izleme ve takip, geçici maddi yardım, bireysel psikolojik destek, teknik yöntemlerle takip işlemleri yürütülmektedir.

Şiddetle mücadele irtibat noktaları Sosyal Hizmet Merkezleri'nin içerisinde yer almaktadır. Şiddet mağduru ve beraberindeki çocukların ihtiyaç duydukları konularda sosyal hizmet modellerine erişimlerini kolaylaştırmak, birebir destek almalarını sağlamak amacıyla SHM'lerin bünyesinde oluşturu-

lan hizmet noktalarıdır. Söz konusu irtibat noktalarında danışmanlık, rehberlik, yönlendirme, izleme ve takip, hizmetleri sunulmaktadır.

Şiddet mağdurları Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine Alo 183 Sosyal Destek Hattı, kurumlar aracılığıyla, üçüncü kişinin ihbarıyla ve kişisel başvuru yoluyla ulaşabilmektedir. Bu noktada aracı kurumlardan kasıt kolluk, savcılık, mahkemeler, sağlık kuruluşları, STK'lar, Yerel Yönetimler ve CİMER'dir.

Şiddet uygulayana yönelik destek hizmetleri de mevcuttur. Buna yönelik Yenimahalle SHM'de hizmet veren öfke kontrol biriminde mahkeme tarafından 6284 SY K.15/3-c (1) maddesi kapsamında hakkında öfke kontrolü eğitim ve rehabilitasyon programına katılma kararı verilen erkeklere yönelik bireysel ve grup çalışmaları yürütülmektedir. Teşvik edici aydınlatıcı ve yol gösterici mahiyette olmak üzere kişinin, öfke kontrolü, stresle başa çıkma, şiddeti önlemeye yönelik farkındalık sağlayarak tutum ve davranış değiştirmeyi hedefleyen eğitim ve rehabilitasyon programlarına katılmasına yönelik faaliyetlerde bulunmak amaçlanmaktadır.

Ayrıca birtakım farkındalık çalışmaları yürütülmektedir. Bu doğrultuda Organize Sanayi Bölgesinde çalışan erkeklere yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Farkındalık eğitimi kapsamında, Ostim Organize Sanayi Bölge Müdürlüğüne kayıtlı firmalarda çalışan erkek personele farkındalık eğitim çalışması başlatılmıştır. Ayrıca İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğünün 01/04/2022 tarih ve 27857 sayılı Genelgesi uyarınca 2022 yılında 5 milyon erkeğe kadına yönelik şiddetle mücadele alanında temel bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları başlatılmıştır. Bu kapsamda İl Müdürlüğüne koordinasyon görevi verilmiştir. Ankara ilinde paydaş kurumların katkısıyla birlikte 340 bin erkeğe

ulaşılması hedeflenmiş olup bu hedef doğrultusunda Ankara ilinde çalışmalar başlamış olup her ay düzenli veriler Ankara Valilięi ile paylaşılmaktadır.

Sonuç

Çalıştayın ilk oturumunda kadına yönelik şiddet, hukuk alanındaki tanım ve bu tanımlar kapsamında karşılaşılan sorunlar temel alınarak incelenmiştir. Bu çerçevede, 6284 Sayılı Kanun kapsamında yer alan kişiler, kanunun uygulanma sürecinde yaşanan sorunlar, kadına karşı şiddetle mücadelede yürütülen uygulamalar ve hukuki mevzuatın kamu politikasına dönüştürülme süreci güncel gelişmeler gözetilerek değerlendirilmiştir. Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair 6284 Sayılı Kanun kapsamında mağdurlar kadın, çocuk, aile bireyleri ve tek taraflı ısrarlı takibe maruz kalanlar olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır. Kanunun uygulanma sürecinde kolluk birimleri ve hakimlerin sıklıkla karşılaştığı belirgin iki sorun şu şekilde dile getirilmiştir:

- Tehdidin tespitinin zor olması nedeniyle ortaya çıkan şiddet tehdidinin olduğu durumlar
- Olayın içeriği, taraflar arasında yaşanan sorunun mahiyeti gibi konularda davaya bakan hakimin bilgi sahibi olmasını engelleyen bir etmen olarak kararlarda gerekçe olmaması

Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadele uygulamaları ve hukuki mevzuatın kamu politikasına dönüşme sürecinde kadına yönelik şiddet gibi çok boyutlu konulara dair politikaların hangi kurum tarafından yürütüleceğinin belirgin olmayışı temel bir sorun olarak görülmüştür. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusunun bu kadar önemle ele alınması ve öncelenmesine rağ-

men hala kalıcı bir çözüme kavuşturulamamış olmasının nedenlerinden birisi de bu durumdur. Türkiye’de kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusundaki kamu politikası daha çok formel bir alanda yürümektedir. Yazılı mevzuatlar üzerinden yürüyen bir politika belirleme süreci söz konusudur. Değerler, kültürel öğeler üzerinden yürütülen politikalara ise enformel politikalar denilmektedir. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusu enformel kurumların baz alınarak yürütülmesi gereken tipik örneklerdendir. Toplumsal, cinsiyet eşitliği, kadın ve çocuk gibi alanlarda da enformel kurumların dahil edilmesi gerekmele birlikte şiddet konusu öncelikli olarak enformel kurumlarla yürütülmesi gereken bir politika alanıdır.

Kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde 2013 yılında Mağdur Hakları Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. Bu birimin kurulmasındaki temel neden ceza soruşturma ve koğuşurmalarında sadece şüpheli ya da sanık tarafından bakan algıyı değiştirmeye yönelik ihtiyaçtır. TBMM Araştırma Komisyonu ve Devlet Denetleme Kurulu raporları sonrasında mağdur hakları ile ilgili Adalet Bakanlığı bünyesinde ayrı bir birimin kurulmasının bir ihtiyaç olduğu ortaya konuşmuş, buna istinaden de Başkanlık kurulmuştur. 2020 Haziran ayı itibariyle de müstakil bir başkanlığa dönüşerek Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı adını almıştır.

Çalıştayın ikinci oturumunda kadına yönelik şiddet, sosyal, psikolojik ve kültürel boyutlar gözetilerek interdisipliner bir yaklaşımla ele alınmıştır. Günümüz modern toplumlarında genel olarak kadına yönelik şiddetin özel bir şiddet türü olduğunda fikir birliğine varıldığı görüşü katılımcılar tarafından belirtilmiştir. Ancak, bu şiddetin çoğu zaman şikâyet edildiği

gibi kadının, toplumların muhayyilesinde ikinci sınıf bir konuma oturtulmasından mı yoksa daha başka dinamiklerden mi kaynaklandığının analiz edilmesi gerekmektedir.

Gerek uluslararası gerekse de ulusal düzeyde, kadınların modern dünyada kamu politikaları ve hukuki açıdan bugün bilinen statülerine ulaşmalarını sağlayan pek çok önemli gelişme meydana gelmiştir. Bir başka ifadeyle, kadınların statüsünü doğrudan ve dolaylı yoldan etkileyen birtakım gelişmeler mevcuttur. Kadınların dünyadaki ve Türkiye’deki statüsünü değiştiren önemli sosyolojik dinamikler arasında göç, kentleşme, sanayileşme, modernleşme ve küreselleşme gibi temel başlıklardan söz edilebilmesi mümkündür.

Çalıştayın son oturumunda katılımcılar kadına yönelik şiddetle mücadele yöntemlerini önceki oturumlarda tartışılan hususlar kapsamında değerlendirmiştir. Bu çerçevede, mücadele yöntemlerinin yeterli olup olmadığı, güncel mücadele yöntemlerinin nasıl geliştirilebileceği katılımcılar tarafından tartışılmıştır. Kadına yönelik şiddeti doğuran temel iki nedenin, eğitimsizlik ve ekonomik sıkıntılar olduğu tespit edilmiştir.

Eğitimli bireylerin uyguladığı en ağır şiddet psikolojik şiddettir. Bu durum yaşanan boşanma vakalarında görülmektedir. Adli tıp uzmanları tarafından, kadının psikolojik şiddete uğradığı, kadına yönelik olarak “Sen bir işe yaramazsın”, “Sen nasıl bir kadınsın”, “Okudun da adam mı oldun” gibi kadını aşağılayıcı, küçük görücü ve kadını kadın olduğu için yargılayıcı ifadelerin kullanıldığı vakaların yaşandığı ifade edilmektedir.

Çalıştayda kadına yönelik şiddetin önlenmesine yönelik çıktılar aşağıda yer almaktadır:

- Kültürel faktörler, bireylerin davranış kodlarını oluşturmada ve kadına yönelik şiddeti etkilemektedir. Sosyoekonomik seviyeleri ne kadar farklı olursa olsun birçok birey yetiştiği ailede fiziksel veya psikolojik şiddeti yaşamış olabilmekte ve bu durum bireyleri şiddet eğilimli hale getirebilmektedir.
- Kadına yönelik şiddetin önlenmesi hakkındaki eğitimin ilköğretimde ve hatta gerekiyorsa anaokulu seviyesinde başlatılması gerekmektedir. Bu bağlamda, çocuklara adalet, erdem ve ahlak gibi toplumsal değerlerin yeterince öğretilmesine ihtiyaç vardır.
- Kadına yönelik şiddete maruz kalan kadınların bir kısmının aile baskısı veya utanç gibi bir takım sosyokültürel sebeplerden dolayı resmi makamlara başvuru yapmadığı veya başvuru yapmayı ertelediği görülmektedir.
- Kadına yönelik şiddetin işlenmesi noktasında psikolojik, sosyal ve biyolojik nedenler ön plana çıkmaktadır.
- Günümüze doğru gelindikçe haber metinlerindeki söylem düzeyinde kadın ile erkek arasındaki eşitliğin arttığı ve kadını ikinci sınıfa iten dilin giderek azaldığı değerlendirilmektedir.
- Büyükşehirlerdeki ekonomik sıkıntıların diğer küçük şehirlere göre daha fazla olması, kadına yönelik şiddeti arttıran bir etmendir.
- 2010 ve 2022 yılları arasında yayımlanan kadına yönelik ölümcül şiddete dair haberlerde çoğunlukla toplum ve kadının perspektifine dayalı, kadını genel olarak kollayan, kadının güvenliğini ön plana çıkaran, kadına yönelik ölümcül şiddet konusunda duyarlı ve devletin bu konudaki koruma görevini hatırlatan bir söylem başat durumdadır.
- Kolluğun olay yerindeki iş ve işlemleri takip ederken ka-

muoyunun zamanında ve doğru bilgilendirilmesi, soruşturmanın sağlıklı yürütülmesi amacıyla ivedilikle Valilik ve Cumhuriyet Başsavcılıklarınca basın bilgi notunun paylaşılması gerekmektedir.

- Şiddet mağduru ve şiddet uygulayanların arasında süreklilik arz eden, sorunları kendi çabalarıyla aşamayan ve aralarındaki tartışmaların rutinleştiren mükerrer vakaların, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM) tarafından yapılacak vaka çalışmalarıyla şahısların şiddet döngüsünden çıkmalarına danışmanlık yapılması sağlanmalıdır.
- 6284 sayılı Kanun kapsamında verilen tedbir kararlarının, mağdurlar tarafından mahkeme kararı ile iptal edilmesi taleplerine ilişkin nedenlerin ŞÖNİM tarafından araştırılması gerekmektedir.

Katılımcılar

Coşkun TAŞTAN, Prof. Dr., Polis Akademisi

Elif DARICI, Öğr. Görevlisi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanlığı

Hatice ÜSTÜN, J.Tğm., Jandarma Genel Komutanlığı Asayiş Daire Başkanlığı

Meral GÖKKAYA, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanı, Adalet Bakanlığı

Saliha ARAS, İl Müdür Yardımcısı, Ankara Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü

Seda ÖZ YILDIZ, Doç. Dr., Polis Akademisi

Sibel ÖZDEMİR, Dr., Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Daire Başkanlığı

Şenay ERAY SARITAŞ, Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Tarıkhan ÇETİNER, 1. Sınıf Emniyet Müdürü, Sinop İl Emniyet Müdürü

Yasemin GÜLLÜOĞLU, Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Zeynep KURNAZ, Aile Hâkim Eğitici, Türkiye Adalet Akademisi

POLİS AKADEMİSİ